

**SRPSKA TRANZICIJA:
REFORME POD OPSADOM**

21 Septembar 2001

international
crisis group

REZIME I PREPORUKE	i
I. UVOD.....	1
A. SLUČAJ GAVRILOVIĆ: NIJE SAMO JOŠ JEDNO UBISTVO U BEOGRADU	1
B. DSS SE BORI ZA VLAST	1
C. NOVI IZBORI?	3
D. DSS NAPUŠTA VLADU	3
E. PAT POZICIJA	4
F. DSS MENJA PLOČU	5
II. POZADINA KRIZE	7
A. DESETOGODIŠNJA SVAĐA.....	7
B. POST-OKTOBARSKI SUKOB.....	8
1) Sukob oko generala Pavkovića	8
2) Smenjivanje generala Krstića	8
3) Rade Marković i tajna policija.....	9
4) Novi šef policije: Nalić vs. Mihajlović.....	9
5) Bolesno Ministarstvo zdravlja: Obren Joksimović.....	9
6) Izručenje Miloševića.....	10
C. DINAMIKA ĐINĐIĆ-KOŠTUNICA.....	10
III. POSLEDICE PO SRBIJU	11
A. KRAJ DOS-A?.....	11
B. POJAVA 'DEMOKRATSKE' OPOZICIJE?.....	13
C. UZLET I PAD POLITIČKIH AKCIJA	14
D. NOVI IZBORI I SKUPŠTINA.....	16
E. USTAVNA REFORMA.....	16
F. UDARAC ZA JUGOSLAVIJU?.....	17
G. G-17 KAO MOGUĆI POBEDNIK	18
H. PRIVREDA KAO SIGURAN GUBITNIK	19
I. KO KONTROLIŠE ARMIJU?	19
IV. POSLEDICE PO REGION	20
A. BOSNA I HERCEGOVINA	20
B. SARADNJA SA MEĐUNARODNIM HAŠKIM TRIBUNALOM	21
C. KOSOVO	21
V. ZAKLJUČAK	23
APPENDICES	
A. ABOUT THE INTERNATIONAL CRISIS GROUP	24
B. ICG REPORTS AND BRIEFING PAPERS	25
C. ICG BOARD MEMBERS	29

SRPSKA TRANZICIJA: REFORME POD OPSADOM

REZIME

Ubistvo Momira Glavrilovića, bivšeg službenika DB, 3. avgusta 2001., poslužilo je kao katalizator pojave dugo skrivanog spora unutar vladajuće koalicije DOS-a u Srbiji. Podstaknuta od strane najbližih savetnika jugoslovenskog predsednika Vojislava Koštunice, 'afera Gavrilović' je zarila klin u DOS koji može da znači kraj ove koalicije kakva je sada. Time se Koštunicina Demokratska partija Srbije (DSS) jasnije nego ikad ranije pokazala kao konzervativna nacionalistička partija sa ciljem očuvanja nekih elemenata Miloševićevog režima.

Otvoren sukob može da isforsira nepotrebne izbore koji bi bili štetni za tok reformi. Verovatno da će kriza zaustaviti već ionako usporen rad zasedanja Skupštine Srbije. Istovremeno, ona jasno ukazuje da vlada ima mogućnost da polaže računa za svoj rad i da ga učini transparentnijim.

Koštunicina DSS predvodila je napade na grupu reformski orijentisanih, relativno pragmatičnih političara uglavnom okupljenih oko Zorana Đinđića, premijera Srbije i njegove Demokratske stranke (DS). Ozbiljni napadi DSS zadali su težak udarac koaliciji i promenili lice politike u Srbiji. Mada dve sukobljene strane mogu da izgleda razlike, ispad prouzrokovan događajima vezanim za 'afere Gavrilović' dobiće šire razmere i uticaje ne samo na tempo i obim političkih i ekonomskih reformi, već i na saradnju Jugoslavije sa međunarodnom zajednicom i njenim susedima. Isto tako je postao više nego očigledan nedostatak građanske kontrole na Vojsku Jugoslavije (VJ). Regionalno gledano, zbog trenutne borbe unutar

DOS-a doveden je u pitanje i nastavak finansiranja Vojske Republike Srpske od strane SRJ, stav Beograda prema UNMIK-u, kao i pitanje dalje saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY).

Otkako je devetnaestočlana koalicija DOS-a porazila režim bivšeg predsednika Jugoslavije, Slobodana Miloševića, na izborima u septembru i decembru 2000, sporovi i sukobi unutar DOS-a usporili su tok reformi u Srbiji. Pro-reformska grupa okupila se oko Đinđića, dok su se konzervativniji i nacionalistički elementi okupili oko Koštunice. Do ubistva Gavrilovića izgledalo je da ove razlike mogu da se prevaziđu, ali političke zavade podstaknute ubistvom od tada potresaju vladajuću koaliciju i eksponiraju Koštunicu i DSS kao značajne prepreke nastavku reformi.

U nadi da pomogne pojavu demokratije u Jugoslaviji, međunarodna zajednica je požurila da prihvati Koštunicu. Ali ne računajući hapšenje i isporučenje Slobodana Miloševića sudu u Hagu, međunarodni pritisak na Jugoslaviju da popusti u cilju regionalne stabilnosti i mira bio je očigledno bezuspešan.¹ DSS još treba da formuliše viziju moderne ekonomije ili društva, osim kad je reč o izgradnji državnosti i nacionalnih ciljeva za koje je malo verovatno da će doneti bilo unutrašnji razvoj ili regionalnu stabilizaciju. Još od početka

¹ Videti izveštaj ICG o Balkanu br. 112, *Pravedna razmena: Pomoć Jugoslaviji za stabilnost regiona*, 15. juni 2001.

avgusta DSS pokušava da isforsira rane (i sasvim nepotrebne) izbore; da zada ono što je mogao da bude smrtni udarac koaliciji DOS-a; da dovede u pitanje brojne reformske inicijative; i da se pojavi u nekim suštinskim aspektima kao zaštitnik Miloševićeve ostavštine. Čak i sada, DSS - pod maskom legalizma - nameće mere koje mogu da dovedu do povećanja organizovanog kriminala u regionu, šverca cigareta i nafte, i pogoršanja odnosa sa UNMIK-om.

Ukratko, 'afera Gavrilović' je dala problemima reformi i sudbini DOS-a nov oštar profil. Ovaj izveštaj opisuje aferu, stavlja ga u kontekst, istražuje njene implikacije u svetlu prioriteta koje međunarodna zajednica ima za Srbiju, SRJ i čitav region.

PREPORUKE

1. Ako međunarodna zajednica ozbiljno želi da Savezna Republika Jugoslavija nastavi putem demokratskih reformi, ona mora da preispita ulogu predsednika Koštunice, kao i platformu njegove stranke i stav po ključnim pitanjima kao što su privredna reforma, reforma u pravosuđu, društvena reforma, saradnja sa Međunarodnim Haškim tribunalom, pomoć Republici Srpskoj i njenoj vojsci, pomoć 'paralelnim strukturama' kojima rukovode Srbi na severu Kosova, efikasno funkcionisanje savezne države kao i ulogu Vojske Jugoslavije u političkom životu.
2. Naročito bi trebalo ponovo proceniti opcije pritiska na predsednika Koštunicu da povlači pozitivne poteze po sledećim pitanjima:
 - a) Uklanjanje generala Pavkovića sa mesta načelnika Generalštaba VJ;
 - b) Ponovni ulazak DSS-a u vladu Srbije;
 - c) Očuvanje koalicije DOS-a barem do sredine 2002. godine;
 - d) Odlaganje izbora u Srbiji najranije do kasno ujesen 2002. godine (da omogući uspostavljanje reformi);
 - e) Javno izražavanje podrške saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom;
 - f) Da iskoristi svoj prestiž u saveznoj vladi i omogući usvajanje zakona o saradnji sa Međunarodnim Haškim tribunalom, kao i da obezbedi praktičnu

saradnju sa međunarodnom misijom na Kosovu.

3. Međunarodna zajednica bi trebalo da izvrši pritisak na predsednika Koštunicu i premijera Đinđića da se distanciraju od istaknutih pojedinaca povezanih sa Miloševićevim režimom i njegovim pristalicama.
4. Međunarodna donatorska zajednica bi trebalo da utiče na predsednika Koštunicu da zauzme nedvosmislen javni stav kojim podržava teške privredne, društvene i pravosudne reforme koje zahtevaju donatori a koje su više nego potrebne Srbiji.
5. Međunarodna zajednica bi trebalo da podrži poziv DSS-a na što veću transparentnost i polaganje računa u vladi Srbije.
6. Međunarodna zajednica bi trebalo da iskaže zabrinutost zbog poziva DSS-a na poništenje tri administrativne odluke o naplati poreza na Kosovu i uvozu benzina u Srbiju, pošto će ovo poništenje dovesti do smanjenja priliva prihoda u vladu Srbije i UNMIK, i porasta organizovanog kriminala.
7. Pošto se ne može očekivati da će se ijedna politička strana ili koalicija suočiti sa sopstvenom odgovornošću za užase i patnje tokom prošle decenije, međunarodna zajednica bi trebalo da podržava druge grupe u građanskom društvu koje su sposobnije da neguju vrednosti istine i pomirenja. Bez ovih vrednosti reforme neće pustiti koren.

Beograd/Brisel, 21. septembar 2001.

SRPSKA TRANZICIJA: REFORME POD OPSADOM

I. UVOD

A. SLUČAJ GAVRILOVIĆ: NIJE SAMO JOŠ JEDNO UBISTVO U BEOGRADU

Sa političkog gledišta avgust 2001. trebalo je da bude usporen mesec. Skoro čitava zemlja - uključujući i predsednika Koštunicu - bila je na odmoru na plažama u Crnoj Gori ili u planinama, dok je srpski premijer³ Zoran Đinđić bio u poseti Sjedinjenim američkim državama ne bi li izvukao investicije. Umesto toga, avgust je postao najtopliji mesec u ovoj političkoj godini.

3. avgusta, oko 22.15 u toplo veče u petak, nepoznati napadači pucali su iz pištolja na Momira Gavrilovića na parking u Novom Beogradu. On je pogođen četiri puta u glavu i tri puta u grudi mećima ispaljenim iz 7,65 mm automatskog 'škorpiona' i umro je na licu mesta. O ubistvu uglavnom nije pisano do ponedeljka, 6. avgusta i čak i tada samo rutinski. Za grad i zemlju koja je čitavu deceniju navikla na odmazde bandi, politička ubistva i rat, izgledalo je da je ovo samo još jedno mračno ubistvo u Beogradu za koje niko, po svojoj prilici, neće biti uhapšen.

Ovaj zločin je došao u žižu pažnje cele javnosti samo pet dana kasnije, kada se u dnevnim novinama *BLIC-u* pojavila senzacionalna priča u kojoj se tvrdi da je Gavrilović - bivši pripadnik Državne bezbednosti Srbije (DB) - 3. avgusta ujutru bio u Koštunicinom kabinetu i da se sastao

³ Srbija *de jure* nema premijera. Đinđić je pre svega zvanično predsednik vlade. ICG poštuje srpsku upotrebu naziva 'premijer'.

sa nekim od predsednikovih 'najbližih savetnika'.⁴ Sastanak - kaže se da nije prvi sa članovima Koštunicinog kabineta - je trajao oko dva sata, i navodno je bilo reči o upletenosti najviših zvaničnika Đinđićeve republičke vlade u organizovani kriminal.

Kasnije su savetnici predsednika Koštunice tvrdili da je Gavrilović dao dokaze o korupciji, da je čak navodio imena. Pretpostavlja se isto tako da je Gavrilović tvrdio da je republička vlada u sprezi sa 'surčinskom mafijom'.⁵ Implicira se da je razlog Gavrilovićevog ubistva njegova poseta Koštunicinom kabinetu i predaja dokaza i da iza toga stoje Đinđić i njegovi navodno 'kriminogeni' saveznici.⁶

B. DSS SE BORI ZA VLAST

Ispostavilo se da je priča procurela do štampe preko jednog od 'najbližih savetnika' Koštunice kako bi diskreditovala Đinđića. Nije tajna da je Demokratska stranka Srbije (DSS) već duže vremena nezadovoljna svojim položajem u srpskoj vladi. Ona je od januara 2001. najpopularnija stranka u Srbiji, uglavnom zahvaljujući ličnosti Koštunice i nacionalnoj sklonosti da se glasa za stranku na vlasti. I pored toga DSS ima samo jedan ministarski portfelj u republičkoj vladi, ministarstvo zdravlja, u rukama Obrena

⁴ 'Gavrilović dao dokaz o sprezi vlasti i mafije', *Blic*, 8 avgusta 2001.

⁵ Surčinska mafija je veoma dobro organizovana zločinačka banda koja se navodno bavi organizovanom krađom automobila u Nemačkoj.

⁶ 'Vreme potrošeno na razračunavanje u DOS-u', *Danas*, 9. avgust 2001.

Joksimovića, i jedno mesto potpredsednika vlade (Aleksandar Pravdić). Razlog je prost: članice DOS-a su se pre izbora dogovorile kako da podele ministarska mesta a neke veće stranke - uključujući i DSS - žrtvovala su se kako bi bile zastupljene neke manje stranke DOSa. Još jedan otežavajući faktor jeste da DSS nije imao (i još uvek nema) kvalifikovane i kompetentne ljude sposobne da preuzmu vladajuću odgovornost.

Bez mogućnosti kontrole nad ključnim ministarstvima (finansija, unutrašnjih poslova i pravde) Koštunica nije mogao da kontroliše Državnu bezbednost Srbije (DB), policiju, sudstvo i priliv prihoda republičke vlade. DSS je insistirao na rekonstrukciji vlade, nagoveštavajući da bi voleli da kandidati iz DSS-a zamene Dušana Mihajlovića, ministra unutrašnjih poslova i Vladana Batića, ministra pravosuđa.

Pre juna 2001. izgledalo je da je DSS zadovoljna time da insistira na ovim ciljevima u okviru DOS-a, mada bi se povremeno u medijima pojavile primedbe u kojima se indirektno napada politika vlade. Za DSS je poslednja kap u čaši bila kada je Đinđić uspeo, nasuprot pokušajima stranke da to blokira, da isporuči Miloševića Hagu 28. juna. Od tog momenta DSS vodi medijsku kampanju protiv Đinđića i onih koji su odgovorni za izručenje, kao što su Mihajlović i Batić, često nalazeći saveznika u Velimiru Iliću, samovoljnom gradonačelniku Čačka.⁷ Predsednikov tabor počeo je sa napadima po onom pitanju za koji javnost smatra da je Đinđić najranjiviji: korupcija i veze sa podzemljem.⁸ Razni članovi DSS-a tvrde da cveta kriminal, da pravosuđe nije reformisano i da je aktivnost mafije u porastu, potpomognuta od strane visokih zvaničnika u srpskoj vladi. Ipak, čak i tada, DSS - iako traži rekonstrukciju vlade - nije javno tražila smenu ministara. Čak je izjavila da bi bila zadovoljna sa dodavanjem ministarskih mesta.⁹

Međutim, posle ubistva Gavrilovića i iskaza koji su sledili, maska je spala i u medijima je počela žučna

⁷ 'Velja Ilić postaje potpredsednik Vlade', *Glas javnosti*, 5. avgust 2001.

⁸ Kasnija istraživanja javnog mnjenja otkrivaju da veliki broj Srba smatra da je korupcija ozbiljan problem.

'Korupcija ozbiljan problem', *Danas*, 18. avgust 2001.

⁹ 'Rekonstrukcija vlade dodavanjem ministarskih mesta', *Radio B92*, 3. avgust 2001. Videti takođe 'Sami: DSS nije licitirala brojem mandata u vladi', *Radio B92*, 6. avgust 2001.

bitka. Koštunica je prekinuo odmor 9. avgusta kako bi izjavio na državnoj televiziji da je zemlja preplavljena kriminalom.¹⁰ Onda je nastavio sa odmorom, gde je zvanično ostao veći deo avgusta i tokom političke borbe koja je usledila.

U odgovoru na Koštunicin govor, Batić i potpredsednik vlade Srbije, Žarko Korać, jasno su pozvali predsednika savezne vlade da javno izjavi da li se sumnja ili ne na srpsku vladu i njene 'kriminogene radnje' da su odgovorni za ubistvo. Oni su izjavili da Koštunica treba da preda javnom tužiocu sve informacije o ovom ubistvu. Batić je otišao čak i dalje u optužbama Koštunicinih savetnika za klevetu i širenje lažnih informacija optužujući vladu za odgovornost.¹¹ Đinđić, koji je bio u SAD sa Bilom Gejtsonom da ugovori pomoć od 10 miliona USD kao paket za škole u Srbiji i potencijalnu investiciju Majkrosofta, vratio se skrativši svoj boravak.¹²

U tom trenutku su obe strane već bile uvučene u totalni medijski rat, i optužbe i protivoptužbe su letele na sve strane.¹³ 10. avgusta javni tužilac je povećao ulog time što je zvanično od Koštunice i njegovog kabineta zatražio dokaze koji se odnose na ubistvo Gavrilovića.¹⁴ Istovremeno je Zoran Živković, savezni ministar unutrašnjih poslova, doveo u pitanje postupke Gavrilovića, pitajući se zašto on svoje informacije nije predao javnom tužiocu.¹⁵

Od samog početka neki unutar DOS-a su pokušali da umanje značaj optužbi, pozivajući se na jedinstvo.¹⁶ Ovi pozivi su bili uzaludni. Jedan od najžešćih napada iz tabora DSS-a došao je od Aleksandra Tijanića, poznatog novinara koji je 1996. godine, pod Miloševićem, bio ministar za informacije a sada je savetnik Koštunice.¹⁷ Na

¹⁰ 'Koštunica: Pokojni Gavrilović je bio u mom kabinetu', *Radio B92*, 9. avgust 2001.

¹¹ 'Nastavak hajke na vlast', *Danas*, 10. avgust 2001.

¹² 'Đinđić: Majkrosoft otvara predstavništvo u Beogradu', *Radio B92*, 9. avgust 2001.

¹³ 'Vesić: Kampanja protiv demokratskih vlasti', *Danas*, 11. avgust 2001.

¹⁴ 'Tužilaštvo traži više informacija', *Blic*, 11. avgust 2001.

¹⁵ 'Zoran Živković: Logičniji bi bilo da je Gavrilović otišao u tužilaštvo', *Danas*, 11. avgust 2001.

¹⁶ 'Ivan Andrić, GSS: Moramo ostatei zajedno', *Blic*, 13. avgust 2001.

¹⁷ Pored toga što je bio ministar, Tijanić je i predavao na Univerzitetu Braća Karić i bio glavni i odgovorni urednik na BK televiziji (BKTV), koju su osnovali i finansirali

primer, Tijanić je optužio DS da rukovodi eskadronima smrti.¹⁸ Njega je zauzvrat optužio savezni ministar unutrašnjih poslova Živković da je 'medicinski fenomen, jer kod njega pubertet najduže traje.'¹⁹

13. avgusta Koštunicin kabinet dostavio je javnom tužiocu beleške o sastanku sa Gavrilovićem, koji je odmah potvrdio sumnje mnogih: u njima nema ni pomena o korupciji ili upletenosti srpske vlade u kriminogene radnje.²¹ Sutradan je otkriveno da je Tijanić bio izvor prvobitne informacije dostavljene *BLICU*.²² Ukratko, ispostavilo se da je čitava afera jedna obmana.

C. NOVI IZBORI?

I pored toga, DSS je nastavila da podiže ulog time što je 14. avgusta Tijanić javno izjavio da su novi izbori jedino rešenje trenutne krize.²³ Očigledno da je strategija DSS-a bila izglasavanje nepoverenja srpskoj vladi i raspisivanje novih izbora što je pre moguće.

Skupština Srbije ima 250 poslanika, od kojih 177 pripada DOS-u, preostalih 73 pripadaju Socijalističkoj partiji Srbije (SPS), Srpskoj radikalnoj stranci (SRS) i Stranci srpskog jedinstva (SSJ).²⁴ Da bi dobila 126 glasova koliko je potrebno za izglasavanje nepoverenja, DSS bi morala da se udruži sa SPS-om, SRS i SSJ, i da dobije dodatnih 8 glasova od drugih članica DOS-a.²⁵ Najverovatnije da su kandidati stranka Nove Srbije (NS) Velimira Ilića ili Pokret za

dobro poznati profiteri iz doba Miloševića, koji su došli pod udar reformskih elemenata u DOS-u zbog načina na koji su se obogatili tokom poslednjih godina. Kompanija Karić je sada dobila sudsko izvršenje za naplatu miliona dinara zbog neplaćenog poreza od ranije.

¹⁸ 'Ko vlada eskadronima smrti?', *Blic*, 13. avgust 2001.

¹⁹ 'Polemika koja sluti na loš kraj', *Danas*, 16. avgust 2001.

²¹ 'Dostavljene beleške, o dokazima ni pomena', *Danas*, 14. avgust 2001.

²² 'Dostavljene beleške, o dokazima ni pomena', *Danas*, 14. avgust 2001.

²³ 'Tijanić: Izbori jedino rešenje za krizu', *Danas*, 15. avgust 2001.

²⁴ SPS je bivša komunistička stranka Slobodana Miloševića. SRS je nacionalistička fašistička stranka Vojislava Šešelja. Osnivač SSJ je pokojni Željko Ražnatović 'Arkan', ratni kriminalac i vođa podzemlja, i ona je zadržala krajnje nacionalističku orijentaciju.

²⁵ 'Najmanje 126 poslanika potrebno za rušenje kabineta', *Danas*, 21. avgust 2001.

demokratsku Srbiju (PDS) Momčila Perišića. Isto tako izgleda da se neke regionalne stranke iz Vojvodine spremaju da se odmetnu.

Šanse DSS-a da dobiju podršku Perišića brzo su se raspršile kada je on izjavio 'da je destabilizacija republičke vlade uvod u anarhiju'.²⁶ Isto tako izgleda da će Đinđić biti u stanju da umiri stranke iz Vojvodine na predstojećem predsedništvu DOS-a koje je sazvao Nenad Čanak, predsednik Skupštine Vojvodine, i koje treba da se održi u Novom Sadu, prestonici Vojvodine, 23. avgusta. Jedina tačka dnevnog reda bila je autonomija Vojvodine. Očekivalo se da će Đinđić i ostatak DOS-a ponuditi Vojvođanima dugo tražen povratak autonomije. Izgledalo je da je jedino Velimir Ilić, sa stalnim napadima na korupciju, stao na stranu Koštunice.²⁷

U međuvremenu, predsedništvo DOS-a se nije sastalo da razmotri ovu krizu. U štampi se razmišljalo da je Koštunica pokušao da odloži sastanak, možda da bi skupio skupštinsku većinu radi izglasavanja nepoverenja.²⁸ U svakom slučaju, koalicija je morala da sačeka da se Koštunica i drugi zvaničnici DSS-a vrate sa odmora i da onda zakažu sastanak.²⁹

D. DSS NAPUŠTA VLADU

Do 17. avgusta DSS je odlučila da izađe iz vlade i ostalih javnih službi. Stranka već ranije osnovala svoj poslanički klub u znak protesta zbog izručenja Miloševića. Sada odlaze dva predstavnika DSS-a u vladi, ministar zdravlja Obren Joksimović i zamenik premijera Aleksandar Pravdić. Ipak, DSS tvrdi da će ostati u DOS-u.

Đinđić je izazvao DSS da se povuče iz koalicije, govoreći da onaj ko je protiv vlade treba 'da pređe u opoziciju'.³⁰ U stvari, Đinđić je izazivao Koštunicu i njegovu stranku da se udruže sa SPS-om i SRS-om. Istovremeno je tražio da se ovo pitanje reši direktnim razgovorima članova predsedništva DOS-a, umesto preko medija. Šef

²⁶ 'Destabilizacija republičke vlade uvod u anarhiju', *Danas*, 16. avgust 2001.

²⁷ 'Odmah prekinuti s korupcijom', *Blic*, 18. avgust 2001.

²⁸ 'Koštunica koči sastanak', *Danas*, 18. avgust 2001.

²⁹ 'Sednica DOS kad se Koštunica vrati sa odmora', *Danas*, 18. avgust 2001.

³⁰ 'Ko je protiv vlade neka ide u opoziciju', *Blic*, 18. avgust 2001.

poslaničkog kluba DOS-a, Čedomir Jovanović, izjavio je da DS čvrsto stoji iza Mihajlovića i Batića.³¹ Predsednik Koštunica je ostao na odmoru.

DSS je nastavio sa pritiscima. Predsednik Skupštine Srbije, Dragan Maršićanin, potpredsednik DSS-a, odgovorio je da postoji teoretska mogućnost za glasanje o nepoverenju vlade i u slučaju da se to dogodi, DSS će skoro sigurno odbiti da uđe u rekonstruisanu vladu. Njega je podržao Dejan Mihajlov, šef poslaničkog kluba DSS-a, koji je zauzeo još čvršći stav rekavši da 'su izbori jedino rešenje'.³²

Sve vreme tokom ove krize Građanski savez Srbije (GSS) je pokušavao da smiri napetosti. Lider GSS-a i savezni ministar inostranih poslova, Goran Svilanović, predložio je da sve stranke - a naročito DSS - prestanu sa čarkama u javnosti, da sednu i da svi stave na sto svoje dokaze o korupciji. Svilanović je takođe ukazao na negativne posledice krize u vladi na privredu, odnose sa Crnom Gorom i mogućnost održanja jugoslovenske federacije.³³ DSS je to ignorisala.

E. PAT POZICIJA

Treće nedelje avgusta postalo je očigledno da koalicija u DOS-u pod vodstvom Đinđića dobija i to ne samo bitku u medijima već i javnog mnjenja. Sve u svemu narod je više brinulo najavljeno poskupljenje cena električne energije i telefonskih impulsa, osetniji pad životnog standarda, zatvaranje nelikvidnih državnih preduzeća, otpuštanja zbog privatizacije i da li će veronauka uvedena u ovoj školskoj godini biti obavezan ili fakultativan predmet. Borba unutar DOS-a izgledala je udaljeno od svakodnevnih potreba i mnogi građani su smatrali da ona ugrožava međunarodne donacije. Mnogi su smatrali da je to plan DSS-a koji ukazuje na početak kampanje za izbore. Pošto Koštunica nije bio u stanju da preda konkretne dokaze protiv Đinđića i vlade Srbije, izgledalo je kao da se DSS bori za vlast.³⁴ U prilog ovog utiska bila je i činjenica da je DSS odmah počela da postavlja reklamne bilborde u celoj zemlji.

³¹ 'DS ne pristaje na smetne ministara policije i pravde', *Blic*, 20. avgust 2001.

³² 'DSS neće ući u vladu', *Blic*, 20. avgust 2001.

³³ 'Argumente na sto', *Blic*, 20. avgust 2001.

³⁴ 'Ovo je opšta konfuzija', *Danas*, 21. avgust 2001.

Raspoloženje javnosti je bilo toliko jasno da je 21. avgusta Batić proglasio da je vlada Srbije dobila bitku, i da kao takva sad nema potrebe za reorganizacijom.³⁵ Možda osetivši promenu atmosfere, DSS izjavljuje da postoji mogućnost ponovnog ulaska u vladu, posle opsežne rekonstrukcije.³⁶ Poštovani guverner Narodne banke, Mlađan Dinkić izjavio je da novi izbori nisu rešenje i da je povlačenje kontroverznog Joksimovića pozitivan čin.³⁷ U međuvremenu DSS je nastavio sa napadima na Mihajlovića i Batića.³⁸

21. avgusta Nenad Čanak iz Vojvodine izjavljuje da je u Srbiji bio planiran vojni udar za 20. avgust od strane VJ i vojske Republike Srpske (VRS). Navodni državni udar trebalo je da se izvede u toku zajedničkih manevara. Prema Čanku, državni udar je sprečila brza akcija međunarodne zajednice. Onda je izazvao Košunicu da objasni srpskom narodu šta je hteo da postigne zajedničkim manevrima VJ i VRS.³⁹ I pored toga što su međunarodni zvaničnici u Bosni odbijali da bilo šta znaju o nameravanom državnom udaru, ove glasine su podigle temperaturu i stavile nova pitanja na sto: građansku kontrolu nad vojskom i politiku prema Bosni.

Još jedan udarac DSS-u došao je 23. avgusta sa opozivom ambasadora Jugoslavije u SAD, rečitog Milana St. Protića, o čemu se već dugo govorilo. Protićeva izrazito rojalistička i nacionalistička uverenja uvek su ga stavljala bliže Košunici nego Đinđiću i njegov imidž nacionaliste bio je isto tako snažan kao i predsednikov. Njegov opoziv naveo ga je da snažno napadne Košunicu u štampi, nazivajući ga komunistom i optužujući ga da nastavlja sa Miloševićevom strategijom.⁴⁰

Očigledno shvativši se da njegove optužbe protiv vlade Srbije i Đinđića negativno odražavaju na samu stranku, neki iz DSS-a su se povukli i izjavili da će dati podršku vladi, čak iako DSS ne učestvuje u njoj. Ovo je izjavio šef poslaničkog kluba DSS-a, Dejan Mihajlov, koji je takođe prestao da traži ostavke Batića i Mihajlovića i

³⁵ 'Vlada je tim koji dobija', *Danas*, 21. avgust 2001.

³⁶ 'Ukratko', *Danas*, 21. avgust 2001.

³⁷ 'Izbore nisu rešenje', *Blic*, 21. avgust 2001.

³⁸ 'Rasprava u DOS ili smena vlade Srbije', *Blic*, 21. avgust 2001.

³⁹ 'Čanak: Sprečen državni udar', *Blic*, 21. avgust 2001.

⁴⁰ 'Protić optužuje predsednika SRJ i Svilanovića', *Danas*, 24. avgust 2001.

umesto toga skoncentrisao se na rad vlade.⁴¹ Nasuprot tome, Koštunica - koji se očigledno vratio sa odmora - izjavljuje da DSS zahteva promene u vladi Srbije, i da neko u vladi podržava organizovani kriminal ili da oni koje se bore protiv kriminala nisu sposobni.⁴²

Vlada je odgovorila dajući javno podatke o preminulom Gavriloviću. Načelnik odeljenja za borbu protiv organizovanog kriminala, Dragan Karleuša,⁴³ rekao je konferenciji za štampu da je, dok je bio u službi DB-a, Gavrilović bio upleten u ubistva, otmice i uterivanje dugova. Karleuša je ponudio dokaze o bliskoj povezanosti Gavrilovića sa saradnicima Stanka Subotića 'Caneta', poznatoj ličnosti iz šverca duvanom na Balkanu, i da su ove osobe možda omogućile njegov susret sa Koštunicom i njegovim kabinetom.⁴⁴ Time su nagovestili da je i sam Koštunica umrljan korupcijom i vezama sa kriminalom. Đinđić je isto tako zauzeo čvrst stav rekavši da nema kompromisa sa DSS-om.⁴⁵

F. DSS MENJA PLOČU

Još od treće nedelje avgusta DSS ponavlja svoj poziv za istragu o radu ministarstva za pravosuđe i ministarstva unutrašnjih poslova i istovremeno proširuje krug navodno korumpiranih zvaničnika time što optužuje ministra finansija, Božidara Đelića za šverc cigareta na Kosovo. DSS optužuje nove vladine uredbe o prometu cigareta na Kosovo - u dogovoru sa UNMIK-om - da jednostavno utiču na porast prodaje na crnom tržištu. Implikacija je više nego jasna: Đelić i vlada Srbije imaju koristi od crnog tržišta.

Kao odgovor, vlada Srbije objavljuje statističke podatke koji pokazuju da su se prihodi od poreza na cigarete dramatično povećali od 26 miliona dinara za 2000. godinu, na 805 miliona dinara tokom prva dva kvartala 2001. godine. Oni su

takođe pokazali da je prodaja cigareta na crnom tržištu opala sa 50% od ukupnog učešća u prodaji u 2000. na otprilike 17% danas, dok je količina legalno uvezenih cigareta skočila sa 150 tona na 2.398 tona.⁴⁶ Ključ ove mračne afere možda leži u tome što DSS ima veoma snažan ogranak na severnom Kosovu koje kontrolišu srpske snage, koje je postalo raj za šverc cigareta. Vođa DSS-a na severnom Kosovu, potpredsednik stranke Marko Jakšić, bio je jedan od najsnažnijih protivnika novih poreskih propisa, koji su otežali šverc cigareta.⁴⁷

Đinđićeva klika u vladi Srbije nastavlja da odbija optužbe o korupciji i zahteva da DSS podnese dokaze za svoje optužbe.⁴⁸ Samo ako istraga pronađe dokaze, doći će do reorganizacije vlade.

DSS menja pravac 17. septembra. Potpredsednik strane, Dragan Maršićanin objavljuje tri nova uslova pod kojima će stranka razmotriti mogućnost ponovnog ulaska u vladu Srbije. Ti uslovi su *legalitet, transparentnost i efikasnost*. Zahtev za legalitetom je nešto više od ponavljanja već poznatog insistiranja predsednika Koštunice da sve reforme moraju da budu u skladu sa zakonom. DSS je ovog puta posebno osporila tri uredbe vlade Srbije čija je zakonitost pod sumnjom. Zbog sporog rada Skupštine, kao i zbrke u oblasti zakona i propisa, nasledene posle izbora u decembru 2000. sadašnja vlada je donela skoro 200 uredbi. Većina ovih propisa je smanjila mešanje vlade na tržištu time što je ukinula kontrolu cena još iz Miloševićevog vremena.⁴⁹ Oni su, kao takvi, potpuno zakoniti.

Međutim, postoje tri druge uredbe koje su izložile vladu kritikama da vlada odlukama, zaobilazeći skupštinsku proceduru.⁵⁰ DSS želi da se opozovu ove tri nezakonite uredbe.⁵¹ Ipak su ove uredbe - koje se odnose na uvoz i prodaju naftnih

⁴¹ 'Podržali bismo vladu i bez ministara DSS', *Danas*, 22. avgust 2001.

⁴² 'Vojislav Koštunica: Ili postoji podrškaj organizovanom kriminalu, ili oni koji su najodgovorniji za borbu protiv kriminala nisu sposobni', *Blic*, 22. avgust 2001.

⁴³ Otac folk pevačice Jelene Karleuše.

⁴⁴ 'Za Subotića se takođe tvrdi da je u bliskoj vezi sa Đinđićem i predsednikom Crne Gore, Milom Đukanovićem. 'Karleuša: Gavrilović umešan u likvidacije', *Danas*, 22. avgust 2001.

⁴⁵ 'Nema kompromisa sa DSS', *Danas*, 22. avgust 2001.

⁴⁶ 'Šverc cigareta prepolovljen', *Politika*, 5. septembra 2001. 'Od duvana 805 miliona', *Blic*, 5. septembar 2001.

⁴⁷ ICG intervju sa izvorima UNMIK-a. Koliko je Jakšić važan u određivanju politike DSS-a na Kosovu, pokazano je 19. septembra kada je predstavljao DSS na predsedništvu DOS-a kada se razgovaralo o novom planu za Kosovo potpredsednika Čovića.

⁴⁸ 'Nema kompromisa sa DSS oko Mihajlovića i Batića', *Danas*, 15-16. septembar 2001.

⁴⁹ 'Nema kompromisa sa DSS oko Mihajlovića i Batića', *Danas*, 15-16. septembar 2001.

⁵⁰ 'Dogovor posle', *Danas*, 15-16. septembar, 2001.

⁵¹ 'DSS: Povratak u vladu - Đinđić: čekamo jasan zahtev', *Radio B92*, 16. septembar 2001.

proizvoda,⁵² robe u tranzitu za Kosovo, kao i naplatu državnih prihoda od prodaje robe na Kosovu - znatno doprinele smanjenju šverca cigareta i nafte u Srbiji, i povećale prihode od cigareta za više od trideset puta.⁵³ U skladu sa tim, one su smanjile zločine povezane sa švercom, istovremeno poboljšavajući saradnju Srbije sa UNMIK-om. Ako se uzme u obzir stav DSS-a da je Srbija preplavljena kriminalcima, insistiranje stranke da se sada povuku ove uredbe izgleda paradoksalno, pošto će njihov opoziv verovatno izazvati nagli porast šverca cigareta i nafte.

U donošenju ovih uredbi vlada Srbije je svesno zašla u nadležnost savezne vlade.⁵⁴ Sve tri uredbe mogu da se smatraju da su u suprotnosti sa saveznim ustavom, jer su zadrle u institucije savezne carine. Stav vlade je da je potreba za ukidanjem šverca, povećanjem prihoda, i stvaranjem funkcionalnog zakonskog okvira bila prioritetnija od onoga što je nesumnjivo mogla da bude veoma duga skupštinska procedura pisanja i usvajanja odgovarajućih zakona, i slično tome od striktnog poštovanja nefunkcionalnog ustava koji je doneo režim Miloševića kako bi zadržao vlast bez podnošenja računa. U ovom smislu izgleda čudan rigidni legalizam DSS-a po ovim pitanjima pre reforme ustava.

S druge strane, zahtev DSS-a za transparentnošću može samo da bude od koristi za politiku i društvo u Srbiji. On predstavlja pokušaj podrivanja paralelnih struktura koje je Đinđić stvorio unutar vlade Srbije, pre svega 'kolegijum', nezvanično savetodavno telo koje sve više dobija na vlasti. DSS-u isto tako smeta sve veći broj novih agencija koje funkcionišu paralelno sa vladajućim strukturama u onim oblastima u kojima Đinđić nema kontrolu nad odgovarajućim ministarstvima. Kao deo transparentnosti, DSS insistira na brižljivom ispitivanju rada svakog člana vlade, kao i same vlade. Treći zahtev DSS-a za većom efikasnošću je imao nameru da pogura vladu da požuri sa reformama - ironija je da je to nešto što je sam DSS usporio.

⁵² Uredba kojom se određuje uvoz nafte propisala je nezakonitim uvoz benzina na bilo koji drugi način osim naftovodom pod kontrolom državne Naftne industrije Srbije (NIS). Ona je efikasno prekinula brojne švercerske operacije koristeći cisterne i znatno povećala prihode od poreza. Ona nije dovela do nestašice goriva.

⁵³ 'Šverc cigareta prepolovljen', *Politika*, 5. septembar 2001. 'Od duvana 805 miliona', *Blic*, 5. septembar 2001.

⁵⁴ ICG intervju sa pravnim stručnjakom DOS-a.

Đinđić je odgovorio da je on 'uvek spreman na kompromis',⁵⁵ istovremeno naglašavajući da - imajući u vidu različite kontradiktorne izjave i stavove DSS-a od avgusta - njegova vlada neće preduzimati nikakve mere sve dok ne dobije uslove u pismenom obliku.⁵⁶ Dok je ovaj izveštaj u štampi izgleda da se raspoloženje u oba tabora kreće u pravcu kompromisa.

⁵⁵ 'Đinđić: spreman sam na kompromis sa DSS', *Danas*, 18. septembar 2001.

⁵⁶ 'Đinđić: spreman sam na kompromis sa DSS', *Danas*, 18. septembar 2001.

II. POZADINA KRIZE

A. DESETOGODIŠNJA SVADA

Sadašnji otvoreni sukob između DSS-a i ostatka DOS-a nemoguće je razumeti van konteksta neprijateljstva u prošlosti dva glavna suparnika, DS i DSS-a, i njihovih vođa. Devetnaestočlana koalicija DOS-a, koju čine osamnaest opozicionih političkih stranaka kako velikih tako i malih, i jedan sindikat, formirana je početkom 2000. godine, pod velikim pritiskom međunarodne zajednice i uz jaku finansijsku i tehničku podršku SAD i Evropske unije. Bilo je neizbežno da članice sa sobom ponesu svoju nerešene političke, lične i ideološke razlike.

Ove razlike su naročito akutne između Koštunicine DSS i Đinđićeve DS, i one se jače osećaju jer ove stranke imaju zajednički koren. Sredinom 1992. godine odvojila se frakcija DS - da bi na kraju formirala DSS. Đinđić postaje vođa DS 1994. godine. Kasnije, tokom zimskih demonstracija 1996/97 DSS odbija učešće u koaliciji 'Zajedno' koja je dala podršku pokretu otpora.

Nezavisni komentatori tog vremena videli su Koštunicu i DSS u dvostrukoj ulozi: oni su bili opozicija, ali su odbijali da daju podršku aktivnostima opozicije, dokazujući umesto toga da su promene zakona i ustava preduslov značajnih reformi. Vođstvo stranke odbijalo je da učestvuje u masovnim uličnim demonstracijama ili da se pojavljuje na brojnim pozornicama širom Srbije sa drugim opozicionim političarima.⁵⁷ Iako su davali podršku opštem principu protiv Miloševićeve krađe na izborima, oni su odbijali da učestvuju u bilo kakvim akcijama koje su mogle da pokažu da su opozicija. Istovremeno su optužili koaliciju 'Zajedno' za slabost po nacionalnom pitanju i saradnju sa 'separatističkim' strankama.⁵⁸ Mnoge od ovih 'separatističkih' stranaka i partneri bivše koalicije 'Zajedno' sada su članice koalicije DOS.⁵⁹ Na taj način je DSS pokušala da zauzme takav položaj da učestvuje u podeli plodova mogućeg uspeha opozicije a istovremeno da izbegne odgovornost u slučaju neuspeha.⁶⁰

⁵⁷ www.dss.org.yu/arhiva/intervju96.html

⁵⁸ www.dss.org.yu/arhiva/intervju96.html

⁵⁹ www.dss.org.yu/arhiva/intervju96.html

⁶⁰ *Potencijal za promene*, Helsinški odbor za ljudska prava (Beograd: 2000).

Tokom NATO bombardovanja SRJ 1999. godine i kasnijeg dolaska KFOR-a i UNMIK-a na Kosovo, razlike između DSS-a i suparničkih stranaka samo su se produbile, kako u javnosti tako i privatno. Pro-Miloševićevski mediji optužili su Đinđića za izdaju jer je veći deo ovog perioda proveo u Crnoj Gori i molio zapadne vođe da pomognu demokratskoj opoziciji u Srbiji.⁶¹ Istovremeno je DSS imao značajnu medijsku podršku na Radio televiziji Srbije (RTS), Miloševićevom glasnogovorniku, zahvaljujući snažnim kritikama NATO intervencije i zatim rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Posle bombardovanja DSS je odbila da podrži okupljanja koja je organizovao 'Savez za promene' (DS, GSS, SD, DHSS, i druge).⁶² Mada je ovaj smetao drugim članovima opozicije, DSS je u to doba bila mala, brojčano beznačajna stranka pod vođstvom profesora prava, koji nikad nije bio političar prvog ranga u Srbiji.

Mada su i Koštunica i Đinđić generalno izražavali podršku upletenosti Srbije u ratove o sukcesiji, iako sa rezervom, istovremeno su kritikovali Miloševićevu taktiku i upravljanje državom, kao i međunarodne sankcije. Značajna razlika je u tome što je DSS stalno sledio Koštunicinu nacionalističku ideologiju, i ostao povezan sa državnim idejom o 'velikoj Srbiji'.⁶³ On održava jake veze sa ekstremističkim vođstvom Srpske demokratske stranke (SDS) u Republici Srpskoj, i u principu protivi se saradnji sa Međunarodnim Haškim tribunalom. Nasuprot tome, Đinđić je tokom godina ublažio ili barem prilagodio svoj stav, od jake podrške Republici Srpskoj na početku i neprihvatanja Vans-Ovenovog mirovnog plana u 1993. godini, do na kraju priznavanja Bosne kao države i saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom.

⁶¹ Videti izveštaje Beta novinske agencije i Instituta za rat i mir, *Van vremena: Drašković, Đinđić i srpska opozicija protiv Miloševića*, (Septembar) 2000, str. 86-7, na <http://www.beta-press.com> i <http://www.iwpr.net>

⁶² www.dss.org.yu/arhiva/intervju96.html

⁶³ Dobar uvid u ličnu filozofiju Vojislava Koštunice može da se dobije iz njegove nedavno objavljene knjige *Između sile i pravde: Kosovski zapisi*, Beograd, 2000. Videti takođe *Portreti*, Slobodana Inića, Beograd, 2001.

B. POST-OKTOBARSKI SUKOBI

Afera Gavrilović nije prvo ozbiljno neslaganje unutar DOS-a. U stvari, rascepi su postojali od samog početka. Od samog njenog nastanka koalicija je imala programske razlike u velikom broju pitanja, koje su bile minimalizovane kako bi se pobedio Milošević.

Međutim, otkako je DOS preuzeo vlast u oktobru 2000. godine, iznutra je došlo do izbijanja velikog broja sukoba.⁶⁴ Nikoga ne treba da iznenađuje činjenica da je koalicionim partnerima teško da žive zajedno. Ono što je značajno jeste da su članovi koalicije izbegavali otvoren sukob pre avgusta 2001. DOS je većinu ovih neslaganja uspeo da drži van oka javnosti, sa izuzetkom onih koji su se odnosili na regionalnu autonomiju Vojvodine i saradnju sa Međunarodnim Haškim tribunalom, a iznad svega na izručenje Slobodana Miloševića Hagu 28. juna.

U skoro svakom slučaju do svađe je dolazilo zbog neslaganja DSS-a, s jedne strane, i Đinđića i ostalih iz DOS-a, s druge strane. Sa svakim sledećim sukobom, DSS je postajala sve radikalnija; prvo zahtev za zamenama u vladi Srbije, zatim osnivanje sopstvenog poslaničkog kluba van DOS-a, i najzad težnja za raspuštanjem vlade preko glasanja o nepoverenju. Afera Gavrilović je samo iznela ovaj sukob na videlo. Ona je takođe otvorila Pandorinu kutiju sa ostalim pitanjima koja će verovatno još više razdvojiti ova dva tabora. U daljem tekstu razmatraju se neki važni argumenti koji su već ugrozili odnose između DSS-a i DOS-a.

1. Sukob oko generala Pavkovića

General Nebojša Pavković je postavljen za načelnika Vojske Jugoslavije (VJ) od strane Miloševića 2000. godine, a pre oktobra 2000, često je delovao kao nezvanični zagovornik Miloševićevog režima. U javnosti Srbije on se smatra ili generalom koji se suprostavio NATO-u⁶⁵, ili za korumpiranog pristalicu Miloševića sa nekoliko vila na Dedinju, otmenom delu Beograda.

⁶⁴ 'Loši odnosi u DOS traju još od 5. oktobra', *Danas*, 20. avgust 2001.

⁶⁵ U toku NATO bombardovanja 1999. godine Pavković je komandovao jugoslovenskom Trećom armijom, koja je pokrivala Kosovo.

Na svojoj sednici septembra 2000, predsedništvo DOS-a se složilo da bi Pavkovića trebalo zameniti čim DOS dođe na vlast. Koštunica je bio prisutan i saglasio se sa tim.⁶⁶ Ipak, tokom događaja 5. i 6. oktobra 2000. koji su bili odlučujući za pad Miloševića, Pavković je odigrao neočekivanu ulogu. On je bio taj koji je organizovao ključni sastanak između Koštunice i Miloševića 6. oktobra. On je takođe navodno odbio Miloševićevo naređenje da izvrši hapšenje dugačkog spiska lica iz opozicije.

Kada je preuzeo savezno predsedništvo Koštunica je odbio da smeni Pavkovića, i time naveo članove DOS-a i opštu javnost da se pita zašto. Pavković sa svoje strane izgleda da štiti bivše pristalice Miloševića a da istovremeno deluje kao ključni podržavalac Koštunice po pitanju Međunarodnog Haškog tribunala. Odnos Koštunica-Pavković naveo je mnoge da se pitaju ko koga kontroliše i da li je vojska zaista pod kontrolom jugoslovenskog građanskog rukovodstva. To je i dalje bolna tačka u DOS-u. Na sastanku predsedništva DOS-a održanom 28. avgusta, vodeći zvaničnici DOS-a ponovo su postavili Koštunici pitanje smene Pavkovića, ali opet bez rezultata.⁶⁷

2. Smenjivanje generala Krstića

General Ninoslav Krstić naimenovan je za komandanta združenih policijskih i vojnih snaga zaduženih za sprovođenje 'vojno-tehničkog sporazuma' sklopljenog juna 1999. u Kumanovu kojim se uređuje ulazak i prisustvo KFOR-a na Kosovu, kao i za suzbijanje etničke pobune Albanaca u dolini Preševa na jugu Srbije. Krstić je kod rukovodstva DOS-a i međunarodne zajednice stekao glas pravičnog i kompetentnog čoveka sa kojim se može saradivati i koji može da obavi posao. Uspešno regulisanje krize na jugu Srbije izbacilo je generala Krstića u žižu političke pažnje. Da bi uspeo da sprovede mirovni plan potpredsednika vlade Srbije Čovića za jug Srbije, Krstić je bio prinuđen da se, u nekoliko prilika, otvoreno suprostavi generalu Pavkoviću. Zahvaljujući Krstićevom trudu Čović, VJ, Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), NATO i međunarodna zajednica bili su u stanju da svojim

⁶⁶ Intervju ICG sa visokim izvorom iz DOS-a.

⁶⁷ 'Kako je protekao dramatičan sastanak predsedništva DOS 28. avgusta', *Nedeljni telegraf*, 5. septembar 2001.

uspešnim radom reše pobunu etničkih Albanaca u Preševskoj dolini.⁶⁸

Inicijativa za smenu Krstića početkom juna 2001. je iznenadila mnoge. Čović je izjavio da je ovo poteklo direktno od generala Pavkovića koji se navodno osećao ugroženim Krstićevim uspehom.⁶⁹ Vlada Srbije je osudila uklanjanje Krstića, iako su oba člana DSS-a - Joksimović i Pravdić - glasali protiv rezolucije. Krstić je, ipak, bio zamenjen. Posle glasanih prigovora javnosti i pritisaka iza scene od strane članova DOS-a i međunarodne zajednice koju je brinulo da će zbog toga doći do prekida mira u Preševu, Koštunica je odlikovao Krstića i postavio ga na nov položaj kojim su mu se suštinski vratile njegove odgovornosti za nadzor nad srpskim bezbednosnim snagama u predelu Preševa.

3. Rade Marković i tajna policija

Rade Marković je bio Miloševićev glavni tajni policajac, šef zastrašujuće DB (Državne bezbednosti), upleten u ubistva i pokušaje ubistva brojnih Miloševićevih protivnika, uključujući novinara Slavka Čuruviju i lidera SPO-a Vuka Draškovića. Posle oktobarskog zbacivanja Miloševića Marković je ostao i dalje šef DB uprkos velikom pritisku DOS-a na Koštunicu, koji je tvrdio da Marković - čiji položaj je pripadao republičkoj vladi - ne spada pod njegovu nadležnost kao saveznog predsednika. U tom trenutku Koštunica je *de facto* imao mogućnost da smeni Markovića. Ipak, i pored snažnih osećanja u javnosti da bi Markovića trebalo što je moguće ranije skloniti, ne samo da bi se sprečio da sklanja arhivu DB, Koštunica je dozvolio da on ostane na ovom položaju sve do 26. januara 2001, kada ga je smenila Đinđićeva vlada na svojoj prvoj sednici. Ministarstvo unutrašnjih poslova je zatim uhapsilo Markovića i otpočelo istražni postupak zbog sumnje na ubistvo. Pre svog hapšenja Marković je - za koga se navodi da je imao bliske veze sa uticajnim šefom kabineta Koštunice, Ljiljanom Nedeljković - dolazio u Koštuničin kabinet nekih dvadeset puta, gde se sretao i sa Nedeljkovićkom i savetnikom predsednika za ljudska prava, Gradimirom Nalićem.⁷⁰ Koštuničine očigledne

⁶⁸ Videti izveštaj ICG o Balkanu br. 116, *Mir u Preševu: Brzo i kuso ili dugoročno rešenje?*, 10. avgust 2001.

⁶⁹ Intervju ICG sa visokim izvorom iz DOS-a

⁷⁰ 'Gradimiru Naliću Rade Marković uveo specijalnu telefonsku liniju zaštićenu od prisluškivanja', *Nedeljni telegraf*, 29 avgust, 2001.

veze sa Miloševićevim bivšim šefom državne bezbednosti i utisak o bliskoj saradnji izazvao je trvenja među članovima DOS-a.

4. Novi šef policije: Nalić vs. Mihajlović

Predsedništvo DOS-a se saglasilo da će njegov izbor za glavne ministarske položaje biti objavljen pre srpskih izbora u decembru 2000.⁷¹ Koštunica je predložio Gradimira Nalića, bivšeg generalnog sekretara Jugoslovenskog komiteta pravika za ljudska prava (poznata nevladina organizacija) za mesto ministra unutrašnjih poslova. Đinđić je ovo odbacio, navodno zbog nekih neprihvatljivih elemenata u Nalićevoj biografiji.⁷² Pored toga ispostavilo se da je Nalić radio kao pravni savetnik za Karić korporaciju u Moskvi, kompaniju koju vodi istaknuti Miloševićev stari poznanik. Koštunica se povukao i zajedno sa Đinđićem postavljen je Dušan Mihajlović, predsednik Nove demokratije.

5. Bolesno Ministarstvo zdravlja: Obren Joksimović

Izbor republičkog ministra zdravlja trebalo je da prođe bez neslaganja. Izgledalo je da i u DSS-u, i u preostalom delu DOS-a, kandidatura Nade Kostić, člana DSS, uživa široku podršku.⁷³ Umesto toga, Koštunica je izabrao radikalnog i direktnog Obrena Joksimovića. Ovaj izbor je iznenadio DOS i medicinsku profesiju Srbije, jer je prethodno iskustvo u rukovođenju Joksimovića izgleda bilo ograničeno samo na njegovu službu u svojstvu narednika u vojsci Republike Srpske u toku rata u Bosni.

Po preuzimanju položaja Joksimović je odmah privukao pažnju time što se upuštao u drske i veoma javno dostupne diskusije sa svojim kolegama. Jedan od najupadljivijih bio je oštar sukob sa direktorom republičkog Fonda za zdravstvo, dr Mijatom Savićem, koga je postavio Đinđić. Glavni spor sastojao se u Joksimovićevom odbijanju da objavi javni konkurs za kupovinu lekova i drugih potreba za zdravstvo. Ovo je izazvalo sumnje da ministar možda ima poslovne veze sa farmaceutskim proizvođačima ili prodavcima na veliko. Pored toga Joksimović je često javno napadao druge članove DOS-a.

⁷¹ Intervju ICG sa visokim zvaničnikom DOS-a.

⁷² Intervju ICG sa visokim zvaničnikom DOS-a.

⁷³ Intervju ICG sa članovima DOS-a.

Prilikom izručenja Miloševića u Hag imao je vodeću ulogu u optuživanju ostalog dela DOS-a da o tome nije izveštavao DSS, iako je on lično bio prisutan na sastanku kada je ovo odlučeno.

6. Izručenje Miloševića

Pored unutrašnjih nesporazuma od kojih su samo neki dospeli u medije, DOS je pokazivao upadljivu sliku jedinstva sve do izručenja Slobodana Miloševića Hagu. Nedavni intervjui ICG sa visokim zvaničnicima ukazuju da je DOS možda doneo jednoglasnu odluku da izruči Miloševića čak i pre no što je usaglašen sastav republičke vlade decembra 2000.⁷⁴ Jedini uslov - na kome je navodno insistirao DSS - bio je da se vlada mora dosledno pridržavati pravnih propisa.

Kasnije ponašanje DSS-a⁷⁵ navodi na postavljanje važnog pitanja: da li se Koštuničina partija čak i u tom ranom periodu - pre no što je uspostavljena vladavina DOS-a - pripremala da sprečava izručenje i druge aspekte saradnje sa Hagom, koristeći se brojnim tehničkim i pravnim začkoljicama do kojih bi neizbežno dolazilo?

Koštunica je rekao stranim predstavnicima da SRJ mora da saraduje sa Međunarodnim Haškim tribunalom, ali se pasivno složio kada je Socijalistička narodna partija (SNP) Crne Gore blokirala prihvatanje saveznog zakona o saradnji sa Međunarodnim Haškim tribunalom u Saveznoj skupštini - čak iako su drugi članovi DSS-a javno izjavljivali da bi zakon trebalo usvojiti. Izgleda, zaista, da se iza scene Koštunica aktivno suprotstavljao svakoj značajnijoj saradnji. Navodno je njegova šefica kabineta, Ljiljana Nedeljković, čak telefonirala članovima Ustavnog suda i ubeđivala ih da glasaju protiv uredbe o saradnji savezne vlade,⁷⁶ koji su se povukli pred izazovom Miloševićevih advokata.⁷⁷

Kada je Đinđić najzad izručio Miloševića u Hag, DSS je eksplodirao. Stranka je lažno optužila Đinđića i DOS da nisu izvestili predsednika

Koštunicu o tome,⁷⁸ i kao što je gore opisano, otpočeli su da napadaju vladu Srbije i njene najistaknutije članove. Koštunica je nedavno otišao tako daleko da izjavi na nacionalnoj televiziji da je Milošević 'kidnapovan' iz zatvora u Beogradu.⁷⁹ Odnosi između DSS-a i preostalog dela DOS-a se nisu popravili.

C. DINAMIKA ĐINĐIĆ-KOŠTUNICA

Đinđić je svestan da njegove negativne ocene u ispitivanju javnog mnjenja, i primetan pad u sadašnjem standardu života, otežavaju izvođenje reformi koje bi mogle dovesti do ekonomskih i društvenih nemira. Zbog toga je obično oklevao da dovodi u pitanje nacionalističku politiku koja izgleda da uživa široku iako pasivnu javnu podršku, kao što je podrška Republici Srpskoj. On je isto tako oklevao da upozna Srbiju sa tokom reformi, što je sa svoje strane otežavalo njegovoj vladi da zaštiti one reforme koje su izvedene i da obezbedi stalni priliv strane pomoći i investicija. On je pokušao da zadobije odobrenje Koštunice za brojne ekonomski teške, nepopularne, ali neophodne reforme i mere koje zahteva tranzicija, svestan da bi predsednikova popularnost mogla da obezbedi potrebnu javnu podršku. Ova strategija se isplatila utoliko što Koštunica nije iskoristio svoju političku moć da blokira ove napore. On, međutim, nije jasno pružio podršku teškim reformama, posebno onima koje zahteva MMF.

Da bi zadobila bar prećutnu podršku Koštunice, DS se uglavnom uzdržavala od toga da kritikuje njega lično ili DSS po više ključnih pitanja. U ovo su spadala kontroverzna naimenovanja osoblja, posebne veze između DSS i Srpske demokratske stranke (SDS) iz Republike Srpske koju je ranije predvodio Radovan Karadžić, i posebni aranžmani između VJ i vojske Republike Srpske (VRS). Ova dva poslednja pitanja bi mogla - i, po mišljenju ICG, trebalo bi - da utiču na međunarodnu podršku donatora.⁸⁰ Zbog ove razlike u popularnosti, DSS je mogao relativno bezbedno da napada Đinđića i njegov tabor, i da se udalji od nepopularnih reformi, primoravajući time Đinđića da pazi šta radi.

⁷⁴ Intervjui ICG sa visokim zvaničnicima DOS-a.

⁷⁵ Videti rezime ICG o Balkanu, *Milošević u Hagu: Šta to predstavlja za Srbiju i region*, 6. juli, 2001.

⁷⁶ Intervjui ICG sa izvorima u DSS-u.

⁷⁷ Za više detalja o okolnostima izručenja, videti informaciju MKG za Balkan, *Milošević u Hagu: Šta to znači za Jugoslaviju i region*, 6. juli 2001.

⁷⁸ Videti informaciju ICG za Balkan *Milošević u Hagu: Šta to znači za Srbiju i region*, 6. juli, 2001.

⁷⁹ 'Milošević otet iz zatvora', *Blic*, 5. septembar 2001.

⁸⁰ Videti izveštaj br. 112 ICG za Balkan, *Pravedna razmena: Pomoć Jugoslaviji radi regionalne stabilnost*, 15. juni 2001.

U ovom kontekstu, napredovanje Srbije u reformama je bilo ograničeno i dalje je krhko. Mnoge promene su uglavnom kozmetičke i nisu bile praćene odgovarajućim institucionalnim ili pravnim reformama koje bi dovele da takve mere kao što je saradnja sa Međunarodnim Haškim tribunalom i ekonomska reforma za ostvarenje slobodnog tržišta počnu samostalno da deluju. Srpsko društvo uglavnom okreće leđa stvarnosti. Ovo će sve poslužiti kao meljivo za populističku politiku tokom naredne zime i pripremu za prolećne izbore.

III. POSLEDICE PO SRBIJU

Afera Gavrilović se pokazala kao događaj koji je delovao kao razvođe. Ona obeležava promenu u koaliciji DOS-a koja bi mogla da predstavlja kraj koalicije u njenom sadašnjem obliku i kojom se pokazalo da je Koštuničina DSS konzervativna nacionalistička stranka rešena da očuva izvesne elemente Miloševićevog nasleđa. Ono što je pozitivnije, ona je takođe pružila srpskoj vladi veoma potrebnu priliku da poboljša svoju transparentnost i podnošenje računa o radu. Jedan broj ranije nejasnih pitanja je razjašnjen, a političko usmerenje Srbije za narednih šest meseci moglo je donekle da se predvidi.

U razjašnjena pitanja spadaju otvoreno istupanje DSS-a protiv DOS-a, konkretan napredak ka ustavnoj reformi, približno određenje datuma za nove izbore u Srbiji, i moguće pojavljivanje takozvanog 'G-17', grupe istaknutih ekonomista i takozvanih tehnokrata, kao nove političke sile. Ono što je nejasno jeste da li će DOS opstati dovoljno dugo da neokrnjen učestvuje u nastupajućim izborima. Sve što je izvesno jeste da su političke unutrašnje čarke dovele do teškoća u privredi Srbije, dok se DSS, SRS, NS i SPS političari takmiče za zadobijanje prednosti za izbore zapostavljajući istovremeno nasušnu potrebu za hitnim ekonomskim, pravnim, političkim i društvenim reformama. Ovo će dovesti do ozbiljnih posledica tokom jeseni i zime, dok će sve veća očekivanja zajedno sa rastućim cenama i padom životnog standarda, nestašicama električne energije i grejanja i sa visokom nezaposlenošću stvoriti društvenu tempiranu bombu koja će otvoriti vrata obnavljanju populizma. DSS i NS već pokušavaju da manipulišu društvenim nemirima u političke svrhe.

A. KRAJ DOS-A?

Rastući intenzitet sporova u DOS-u svakako dosta potiče iz sujete, nekomptencije, pohlepe i sitnih ličnih čarki, kao i iz stvarnih političkih razlika.⁸¹ Već početkom septembra, po svemu je izgledalo da je DOS na nivou Srbije već mrtav,⁸² s tim što se

⁸¹ Ova evaluacija je napravljena posle obimnih intervju sa članovima kako pro-Koštuničinih tako i pro-Đinđićevih tabora. Videti takođe 'Loši odnosi u DOS traju još od 5. oktobra', *Danas*, 20. avgust 2001.

⁸² 'DOS se polako raspada', *Blic*, 7. septembar 2001. Poslednji pokazatelj sloma DOS-a je stvaranje novog

glavna odgovornost za ovo pripisuje Koštunici i DSS-u. Iako bi sadašnje omekšavanje stava DSS možda otvorilo mogućnost oživljavanja DOS-a, izgledi za njegovo preživljavanje na duže staze izgledaju vrlo loši. A sve ovo uprkos mišljenjima javnog mnjenja koji pokazuju da 50 do 60 od sto izbornog dela želi očuvanje DOS-a.⁸³

Zbog stava DSS-a kao unutrašnje opozicije, verovatno da bi DS i drugi članovi DOS-a već odavno izbacili DSS iz koalicije da ne postoji lična popularnost Koštunice. Iako bi DOS mogao možda da formalno opstane još neko vreme, možda sve do početka naredne izborne kampanje, stalno javno izazivanje Đinđićeve vlade od strane DSS-a je ubrzalo stvari. Stranka izgleda da još uvek želi da se ministri Batić i Mihajlović zamene osobama koje bi - između ostalog - blokirale saradnju sa Međunarodnim Haškim tribunalom.⁸⁴ Izgleda da DSS isto tako želi da se ukloni ministar finansija Đelić zbog - po mišljenju mnogih posmatrača - njegove efikasnosti u smanjenju šverca cigareta, kao i zbog nametanja jednokratnog posebnog poreza za sve one koji su nezakonito ostvarili profit u doba Miloševića, kao što je Bogoljub Karić.

Izgleda da je DSS ponovo razmotrio svoj raniji stav da će odbiti da prihvati čak i rekonstruisanu vladu i da će ući samo u novu vladu.⁸⁵ Priliv novih članova DSS-a na lokalnom nivou, od kojih mnogi kontrolišu značajne ekonomske izvore u državnom vlasništvu, izgleda da je predstavljao vodeću silu u vraćanju DSS-a u vladu i u DOS.⁸⁶ DSS izgleda da se upustio u izbornu igru, računajući da može obezbediti direktnu kontrolu vlade putem izbornih kutija. U međuvremenu ova strategija diktira i da se DSS udalji od teških mera potrebnih za reformisanje privrede i društva u Srbiji i da time želi da izbegne odgovornost za preteću ekonomsku i društvenu krizu. Usled toga DSS će nastaviti da

poslaničkog kluba od strane Perišićevog Pokreta za demokratsku Srbiju (PDS), i najave Ilićeve Nove Srbije (NS) i Mićunovićevog Demokratskog centra (DC) da i oni mogu oformiti vlastite poslaničke klubove. Do ovoga dolazi posle ranijeg formiranja posebnog poslaničkog kluba od strane DSS-a.

⁸³ 'Polovina biračkog tela za DOS', *Blic*, 7. septembar 2001. 'Tri prema jedan za DOS', *Danas*, 6. septembar 2001.

⁸⁴ 'Neki iz DOS ne žele novu Vladu', *Blic*, 4. septembar 2001.

⁸⁵ 'Hoćemo novu vladu a ne rekonstruisanu', *Danas*, 4. septembar 2001.

⁸⁶ Intervju ICG sa članovima DOS-a.

pokušava da ima i jare i pare. Ipak, za sada DSS može da tvrdi da formalno ostaje u DOS-u, iako je postala daleko značajniji i efikasniji izvor opozicije no Miloševićeva SPS, ili Šešeljeva SRS.

Povlačenje iz DOS-a bi pojačalo sliku DSS-a kao zaštitnika pripadnika Miloševićevog režima, onoga koji blokira ekonomske reforme i usporava napredovanje Srbije ka Evropi. Ovo bi takođe dovelo do toga da DSS izgubi kredibilitet kod međunarodnih donatora kao i kod javnosti. Imajući u vidu visok nivo javne podrške za DOS, bilo koja stranka ili stranke koje budu prve u razbijanju koalicije, verovatno da će snositi posledice na narednim izborima.

DSS je možda bila odgovorena od zahteva izglasavanja nepoverenja u skupštini Srbije zbog izgleda da bi morala otvoreno da se udruži sa SPS-om ili SRS-om kako bi obezbedila ovakvo izglasavanje.⁸⁷ Iako izgledi otvorenog udruživanja sa snagama iz bivšeg Miloševićevog režima predstavljaju glavno ustezanje za Koštunicu, DSS je već pokazala da je spremna da napravi ovakav korak. U nedavnim pokušajima da se vrati Slobodan Vučetić - sudija Ustavnog suda koga je nezakonito smenio Milošević 1999. godine - DSS se uzdržao od glasanja i tako omogućio SPS-u i SRS-u da blokiraju ovaj pokušaj.⁸⁸ Izgleda da je DSS možda već iza scene saradivao sa snagama protiv saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom, uključujući SPS i SNP, u nastojanju da blokiraju izručenje Miloševića.⁸⁹ Ne bi trebalo isključiti ni dalje oportunističke saveze sa SPS-om i SRS-om po pojedinačnim pitanjima, a posebno onima vezanim za Kosovo. Ipak bilo kakvo formalno udruživanje ne dolazi za sada u obzir, zbog duboko ukorenjenog animoziteta prema Miloševićevom režimu.

Drugi razlog zbog koga bi DSS možda ostala za sada - bar nominalno - unutar DOS-a jeste da ne želi da sasvim bude isključena iz vlasti u periodu pred izbore, a posebno izbore na republičkom nivou. Sposobnost vladajuće stranke ili koalicije da obezbedi sponzorstvo svojim pristalicama uvek predstavlja važan faktor pri izborima, a ukoliko bi se DSS povukla iz DOS-a, ovakva mogućnost bi se ubrzo izgubila. Isto tako potpunim povlačenjem

⁸⁷ Intervju ICG sa članom DOS-a.

⁸⁸ 'Nova nepravda za Vučetića', *Blic*, 4. septembar 2001.

⁸⁹ 'Koštunica nas nagovarao da opstruiramo izglasavanje zakona, pa se povukao', *Nedeljni telegraf*, 13. juni 2001.

DSS bi oslabila mogućnost za blokiranje saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom.

Kada otpočne iduća izborna kampanja DSS bi se čak mogla opredeliti da ostane u DOS-u, u zavisnosti od njene sposobnosti da dobije više ministarskih položaja i jači glas u vladi - nešto, kako bi se moglo očekivati, čemu će se protiviti neki manji članovi DOS-a. Odluka DSS-a zavisice takođe i od toga da li očekuje da će dobiti dovoljno glasova kako bi mogla da kontroliše skupštinu. Ukoliko bi se stopa popularnosti DSS-a zadržala na sadašnjem nivou - otprilike 30 od sto - onda bi se verovatno opredelila da sama izađe na izbore.⁹⁰ Ukoliko bi ova stopa i dalje opadala, onda će se možda opredeliti da ostane u okviru DOS-a.

Mnoge od manjih stranaka u DOS-u isto tako očajnički nastoje da očuvaju koaliciju. One uviđaju da bi same imale malo šansi da osvoje 5 od sto glasova potrebnih za ulazjenje u skupštinu. Bez DOS-a one ne bi postojale a njihovi lideri bi izgubili ministarska mesta, članstvo u upravnim odborima i ambadorska mesta. Iako su relativno beznačajne u izbornim uslovima, ove stranke predstavljaju politički značajnu silu. Mnoge od njih mogu biti prisiljene da se opredele za predizbornu koaliciju ili sa DSS-om ili DS-om da bi opstale u životu idućeg marta. Iako većina nastoje da očuvaju koaliciju, neki kao što je Nova Srbija (NS) Velimira Ilića, iskazuju naklonost DSS-u u nadi da će osvojiti vlast u bilo kojoj posle-izornoj koaliciji koju će predvoditi DSS.

U toku afere Gavilović izgledalo je da predsedništvo DOS-a nastupa više kao mirovna konferencija no operativno telo za donošenje odluka. Posle sastanka od 3. septembra 2001, izgledalo je da su se stranke DOS-a složile da rešavaju sve buduće razlike bez prisustva javnosti. Isto tako su se složile da Mihajlović, ministar unutrašnjih poslova zadrži svoj položaj, s tim što bi se ispitao njegov rad. Pored toga, predsedništvo DOS-a se složilo da će u budućnosti, kadgod se donese neka odluka, svi članovi nje pridržavati i da će se svi sastanci snimati. Oni su se - uključujući i potpredsednika DSS-a Dragana Maršićanina - isto tako složili da će se članovi DOS-a uzdržavati od međusobnog javnog kritikovanja.⁹¹

Ove mere su svakako imale za cilj suprostavljanje bilo kakvim koracima kao što je uspostavljanje nezavisnog poslaničkog kluba DSS-a, i stalno odstupanje DSS-a po već prethodno usaglašenim pitanjima. A ipak posle manje od 48 časova Maršićanin je izjavio da se DSS neće pridržavati sporazuma da se uzdržava od javne kritike vlade.⁹² Da li će ostali članovi DOS-a moći ili biti spremni da se pridržavaju ovakvog dogovora je manje verovatno, kao što se to vidi po stalnim napadima Ilića na Mihajlovića.⁹³ Ipak, ukoliko DSS i dalje nastavi da optužuje Đinđića, srpsku vladu i druge članove DOS-a, uz dalju zaštitu elemenata Miloševićevog nasleđa, DOS možda neće biti u stanju da se odupre ovim napetostima. Nekoliko manjih stranaka bi moglo da napusti redove i pridruži se DSS-u u novoj koaliciji.

B. POJAVA 'DEMOKRATSKE' OPOZICIJE?

Neki optimisti u međunarodnoj zajednici smatraju da kriza oko Gavrilovića obeležava početak pojave stvarne demokratske opozicije u Srbiji. Po ovome razdor između DSS-a i DOS-a bi se mogao tumačiti kao početak vođenja 'normalne' politike, gde bi stranke na vlasti i u opoziciji bile podjednako posvećene demokratskim vrednostima. Do sada jedina prava opozicija DOS-u poticala je od stranaka koje bi se mogle smatrati bilo za ekstremno nacionalističke, čak i fašističke, kao što su SRS i SSJ, ili nereformisane komunističke kao što su SPS i JUL. Sadašnja ispitivanja biračkog tela ukazuju da su ove stranke sada stvarno marginalizovane, i da zajedno verovatno ne bi mogle da dobiju više od 15 od sto na nekim izborima.⁹⁴ Ipak biće potrebno više vremena da bi se pojavila zrela, višepartijska demokratska politika. Pre no što se to desi, Srbija se može suočiti sa opasnošću od eksplozivnog populizma kada nacionalistički demagozi pokušavaju da iskoriste sve šire nezadovoljstvo sa ekonomskim teškoćama prouzrokovanim reformama.⁹⁵

Trebalo bi pozdraviti nedavne predloge DSS-a Đinđićevom taboru, velikim delom zbog naglaska na većoj transparentnosti vlade i njenog rada.

⁹⁰ Intervjui ICG sa izvorima u DSS-u.

⁹¹ 'Čaša se, ipak, preлива,' *Danas*, 5. septembar 2001.

⁹² 'DSS neće poštovati dogovor s DOS-om', *Glas*, 5. septembar 2001. 'Pokušaj da se začepi usta kritičarima', *Politika*, 5. septembar 2001.

⁹³ 'Odlučio sam, neću u vladu', *Blic*, 5. septembar 2001.

⁹⁴ 'I u padu neprikosnoveni', *NIN*, 30. avgust 2001.

⁹⁵ 'Đinđić: Srbija ponovo na raskršću', *Glas javnosti*, 1. septembar 2001.

Napor da se suzbiju Đinđićeve paralelne strukture i poziv članovima vlade da podnesu potpun račun o svom radu trebalo bi da obezbedi dobrodošao način provere u vladajućoj koaliciji.

Međutim, bilo da se izdvajanje ili ostajanje DSS u DOS-u pokaže da obeležava početak stvarne demokratske opozicije unutar DOS-a, ili unutrašnju opoziciju u okviru oživljenog DOS-a, međunarodna zajednica bi trebalo oprezno da sagledava DSS. Iako demokratska, platforma stranke je nacionalistička, opredeljena na Srbe, protiv-zapadna, protiv Međunarodnom Haškog tribunala, i nastavlja da pothranjuje fantazije o 'velikoj Srbiji'.

Koštuničina DSS, koja efikasno gradi novo jezgro 'opozicije' vladi Srbije, do decembra 2000. godine bila je jedna od manjih stranaka u Srbiji. Njen kasniji dramatičan rast delimično je usledio zbog napuštanja Miloševićevog SPS-a, Šešeljeve SRS, i Draškovićevog SPO-a. Mnogi prvobitni članovi DSS-a su postali marginalizovani sa rastom partijskih redova, posebno na lokalnom nivou, i to od strane bivših direktora državnih preduzeća članova SPS i JUL-a koji su se nadali da će zadržati svoje položaje time što će promeniti svoju lojalnost. Baš su ovi novi članovi bili ti koji su - bar na lokalnom nivou - možda naveli DSS da pokuša da se približi vladi Srbije.

Nigde se ovaj priliv bolje ne vidi no među bliskim savetnicima Koštunice, od kojih su mnogi prišli iz drugih nacionalistički ili komunistički orijentisanih stranaka posle oktobra 2000. godine, ili koji imaju uznemirujuće veze sa starim pristalicama Miloševića koji su imali prilične koristi od starog režima. Slučaj Aleksandra Tijanića, savetnika Koštunice za medije - i osobe koja se delimično okrivljuje za aferu Gavrilović - već je ranije iznet. Drugi je savetnik za spoljnu politiku Predrag Simić, bivši savetnik Draškovića (SPO). Savetnik za ljudska prava Koštunice, Gradimir Nalić, predstavljao je porodicu Karić kao njihov advokat u Moskvi tokom vladavine Miloševića. Svi u najbližem krugu savetnika Koštunice su mu pristupili posle oktobra 2000; nijedan - izuzev Ljiljane Nedeljković - nije saradivao sa njim pre tog vremena. Sa izuzetkom Nalića, sve nove pridošlice su imale nacionalistička uverenja i izgleda da su bili privrženi zaštiti Miloševićevog režima i njegovih uspostavljenih finansijskih interesa, tipično pod maskom usporenog legalizma.

Svi su izgleda protiv saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom.

I Đinđić je izgleda takođe unapređivao ili štitio nekoliko pojedinaca sa sumnjivim biografijama. Najupadljiviji primer je Sreten Lukić, sadašnji šef uniformisane policije Srbije. Lukić je komandovao snagama Ministarstva unutrašnjih poslova na Kosovu tokom 1998. i delom tokom 1999. godine, a njegove snage su možda bile odgovorne za neke od najgorih zločina koji su se desili u provinciji. Imajući u vidu argumente o komandnoj odgovornosti koju favorizuje Međunarodni Haški tribunal, Lukić bi mogao da bude optužen od strane Tribunala. Đinđićevo druženje i zaštita Milorada Ulemeka 'Legije', šefa notorne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova za specijalne operacije (JSO), poznate pod imenom 'Crvene beretke' ili 'Frenkijevi momci', isto tako je izazvalo zabrinutost.

Đinđićeva želja da vidi da Srbija raskida sa Miloševićevim dobom, međutim, ne dovodi se ozbiljno u pitanje. Isto se ne može reći za Koštunicu i DSS. Imajući u vidu njihove nedavne postupke i karakter njihovih novostvorenih saveznika, njihova posvećenost stvarnim reformama mora se i dalje dovoditi u pitanje. Ono što je još upadljivije jeste da DSS-u nedostaje program ekonomskih ili društvenih reformi i da on tek mora da formuliše svoju viziju moderne ekonomije ili društva za Srbiju. Ono što nudi jeste izgrađivanje državnosti i nacionalističkih ciljeva koji sa malom verovatnošću mogu da dovedu do unutrašnjeg ili regionalnog razvoja i stabilizacije. Ono što je još važnije, zvanična platforma DSS-a u mnogo čemu i dalje nije uskladiva sa uslovima za pomoć koje postavlja međunarodna donatorska zajednica.⁹⁶

C. UZLET I PAD POLITIČKIH AKCIJA

Afera Gavrilović izgleda da je oslabila Koštunicu. Iako sam predsednik i dalje ostaje nesumnjivo najpopularniji političar Srbije, njegova stopa popularnosti je spala sa 88 od sto početkom proleća na približno 65 od sto tokom nedavno urađenih ispitivanja.⁹⁷ U Vojvodini, njegova

⁹⁶ Videti izveštaj br. 112 ICG za Balkan, *Pravična razmena: Pomoć Jugoslaviji za regionalnu stabilnost*, 15. juni 2001.

⁹⁷ 'I u padu neprikosnoveni', *NIN*, 30. avgust 2001.

popularnost je opala na 31 od sto.⁹⁸ Uz sve veće uviđanje da je slab i neodlučan, njegova popularnost će verovatno nastaviti i dalje da pada tokom jeseni i zime, posebno kada dođe do nestašica električne energije i grejanja i sa nastavljanjem rasta cena. Iako je Koštunica pokušao da se postavi iznad teškoća i pustio Đinđića da snosi krivicu, nije sigurno da li će ova strategija uspeti.

Afera Gavrilović je izgleda nanela štetu DSS kao stranci. Nedavne ankete ukazuju da DSS ima približno 29 od sto pristalica, što ukazuje da stranka nije bila u stanju da iskoristi Koštuničinu veliku popularnost koju uživa širom zemlje.⁹⁹ Neki unutar stranke su ubeđeni da još uvek mogu da pobeđu na idućim parlamentarnim izborima sa skoro 40 od sto glasova.¹⁰⁰ Imajući, ipak, u vidu snažnu ideološku orijentaciju stranke i nedostatak kvalifikovanog osoblja, stranka može utvrditi da su joj potrebni partneri kao što su Đinđić, Svilanović ili Čović, ili G-17, kako bi zadržala dobre odnose sa međunarodnom zajednicom.

Nema sumnje da će DSS nastaviti da nastoji da proširuje svoj uticaj u vladi sve do idućih izbora, u nadi da će osvojiti vlast u meri Koštuničine popularnosti. Među predlozima o kojima se sada govori u okviru DOS-a je i jedan koji predviđa da se može izvršiti reorganizacija četiri ministarstva koja sada efikasno ne rade, a da se dodatna tri ministarstva mogu razdvojiti. Ovaj predlog bi mogao uvećati broj mesta u vladi koja bi bila na raspolaganju DSS-u.

Afera Gavrilović onako kako se odigrala je uticala na veći uvid javnosti da Koštunica možda štiti Miloševićeve stare prijatelje i ostatke starog režima. Isto tako je učvrstila utisak da mnogi članovi iz Miloševićeve SPS, SPO-a Vuka Draškovića i SRS Vojislava Šešelja gravitiraju ka DSS-u. Kako Koštunica tako i DSS moraće veoma da se potrude da otklone ovakve utiske. DSS će morati da prevlada utisak koji je stvoren aferom Gavrilović, gde se nije radilo o borbi protiv korupcije kako je tvrdila već je to bila sebična politička igra. Javnost je izgleda okrivila za čitav incident DSS, i smatra ovaj spor sličnim brojnim

sitnim neslaganjima koji su sprečavali opoziciju da efikasnije saraduje u doba Miloševića.

Afera Gavrilović je, izgleda, za sada ojačala položaj srpskog premijera Đinđića, njegove DS, i pro-reformskog dela DOS-a. Ova grupa je pobedila - bar privremeno - ne samo u medijskoj bitci, već takođe i u sporovima u okviru DOS-a, gde je Đinđić uspeo da izmanevriše Koštunicu time što je kooptirao dvojicu od tri njegova najglasnija potencijalna podržavaoca pri eventualnom izglasavanju nepoverenja: Velimira Ilića iz Čačka, autonomaše iz Vojvodine i Momčila Perišića iz PDS-a.¹⁰¹

Iako nema mnogo sumnje da je Đinđić dobio ovu rundu, njegova stopa odobravanja (34.3 od sto) je i dalje dosta ispod njegove negativne ocene (45.4 od sto), a izgleda i da se nije znatno menjala od oktobra 2000.¹⁰² Promašaj DSS-a u pogledu afere Gavrilović nije primetno ojačala Đinđićevu stopu pristalica. Izgleda da nije ni uvećala stabilnost reformske grupe u okviru DOS-a. Đinđić će nastaviti da naporno radi za osvajanje svake političke pobeđe. Njegov dalji visok nivo nepopularnosti ga može obeshrabriti da nastoji da zadrži mesto predsednika vlade posle narednih izbora. Možda će mu više odgovarati neka uloga iza scene u rukovodstvu stranke, ili na nekom ključnom ministarskom mestu, što bi mu omogućilo da nastavi da vodi DS i da utiče i usmerava vladu.

Đinđić se u poslednje vreme posvetio pitanjima koja su bliska Koštuničinom jezgru birača, kao što je religijsko obrazovanje u školama. Ne samo da je Đinđić progurao uvođenje fakultativnog religijskog obrazovanja, već je takođe nedavno viđen u društvu srpskog patrijarha, a poslednji put na ceremoniji gde je vlada obećala da će obezbediti dovoljno sredstava da bi obezbedila crkvi da završi grandiozan Hram Sv. Save na beogradskoj opštini

⁹⁸ Prema najnovijem istraživanju novosadske AGencije SCAN, trećina veruje u Koštunicu', *Danas*, 19. septembar 2001.

⁹⁹ 'I u padu neprikosnoveni', *NIN*, 30. avgust 2001.

¹⁰⁰ Intervju ICG sa izvorima u DSS-u.

¹⁰¹ Sastanak predsedništva DOS-a u Novom Sadu na vrhuncu krize učvrstilo je podršku Đinđiću među Vojvođanima time što im je obećao ponovno uspostavljanje autonomije koju već dugo traže. Iako se suočio sa anti-Đinđićevim stavom u okviru vlastite stranke, Perišića je već uvredilo Koštuničino ponašanje i izjave, možda u pogledu vojnih pitanja i produženom prisustvu Pavkovića na čelu VJ. Ilić je, međutim, odbio Đinđićevu ponudu za mesto potpredsednika u vladi Srbije, i izgleda da se priklonio Koštunici u vreme pisanja ovog teksta.

¹⁰² 'I u padu neprikosnoveni', *NIN*, 30. avgust 2001.

Vračar.¹⁰³ U pokušaju da poveća svoju popularnost, Đinđić neguje visok nivo javnog prikazivanja. Ovo je obuhvatalo i prisustvo na istaknutom rok koncertu srpske pop mega zvezde Zdravka Čolića, na godišnjem takmičenju trubača u Guči, sastanku sa Bill Gejtsom, i prisustvo na finalnoj utakmici Evropskog Šampionata u košarci gde je Jugoslavija trijumfovala. Ovo nasuprot Koštunici koji više voli da održava neupadljive kontakte sa članovima takvih nacionalističkih stubova kao što su pravoslavna crkva, Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU), oficirima iz vojske i članovima kulturnog društva Matice Srpske.

Uprkos nedavno umerenijem tonu DSS-a, njeni postupci su možda trajno oštetili odnose sa Đinđićem i DS. Iako je i sam Đinđić izjavio da je 'spreman na kompromis'¹⁰⁴ on je optužio DSS da institucionalizuje napade na njega, tvrdeći da čitava afera Gavrilović nije bila prosto 'jedan incident, već pre sistem' dobro planiranih napada.¹⁰⁵ Zbog ovoga, iako se odnosi između Koštunice i Đinđića mogu kratkoročno popraviti, zadržaće se zla krv.

D. NOVI IZBORI I SKUPŠTINA

Zbog Koštuničinog produženih i uglavnom neopravdanih napada na vladu Srbije i njene ministre pravde i unutrašnjih poslova, vlada će i dalje ostati izložena unutrašnjoj pretnji tokom predvidive budućnosti. Imajući u vidu isto tako da su obe strane u stvari otpočele sa kampanjom za izbore u martu 2002, može se očekivati da će ekonomska reforma zauzeti drugo mesto tokom narednih meseci.

Na hitnom sastanku održanom 28. avgusta predsedništvo DOS-a se složilo da bi nove izbore tebalo održati čim to bude izvodljivo, u martu 2002. Oni su, međutim, uslovljeni ustavnom reformom kako za Srbiju tako i SRJ. Novi izbori izgleda da su najključniji na nivou republike Srbije. Ukoliko predsednik Crne Gore Milo Đukanović nastavi svoja nastojanja ka nezavisnosti

- čemu je izgleda posvećen - možda je nemoguće da se istovremeno ili čak i kasnije održe i savezni izbori.

Imajući u vidu izuzetnu krhkost DOS-a i formiranje posebnih poslaničkih klubova od strane DSS-a, NS-e i Perišićevog PDS-a, može doći do efikasne blokade skupštine Srbije.¹⁰⁶ Na poslednjoj sednici odsustvo discipline među članovima koalicije i čest nedostatak kvoruma u znatnoj meri je usporio napore ka reformi.¹⁰⁷ Ovakvo ponašanje će se verovatno nastaviti i dalje a možda i pogoršati. Ukoliko dođe do ovoga možda nikada neće biti izglasan veći broj značajnih i hitno potrebnih reformi. Da bi se ušlo u proces stvarnih reformi, Srbija mora odmah usvojiti nekoliko zakona o restrukturiranju postojećih institucija, posebno pravosudnog sistema. Možda čak neće proći i toliko potrebne ustavne reforme. Istovremeno, loše stanje odnosa DOS-a sa svojim partnerom na saveznom nivou, SNP-om iz Crne Gore, izgleda da će opstruirati usvajanje reformskih mera od strane savezne skupštine. Usled toga moguće je, iako ne verovatno, da će se izbori čak i dalje odložiti, usled nepostojanja saglasnosti o ustavnoj reformi kako za Srbiju tako i za SRJ.

E. USTAVNA REFORMA

Kako se predsedništvo DOS-a složilo da je ustavna reforma - bar za sada - preduslov za izbore, može se očekivati da će se ustavna reforma brže odvijati. U vidu očigledne neadekvatnosti ustava SRJ iz 1992. godine u svetlu današnje savezne države i postojećeg odnosa između Srbije i Crne Gore,¹⁰⁹ komisija sastavljena od DOS-a i SNP-a iz Crne Gore pripremila je nacrt plaforme za reviziju odnosa na saveznom nivou. Vlada Crne Gore, međutim, nije deo DOS-a i ne učestvuje u procesu izrade nacrta.

Ustav Srbije iz 1990. napisan je sa ciljem da se zacementira Miloševićeva kontrola. On nije vodio ka višestranačkoj demokratiji, i imao je tendenciju da favorizuje kontrolu vladajuće političke partije nad privredom koju je kontrolisala država. Isto

¹⁰³ 'Potpisan Ugovor o nastavku izgradnje Hrama svetog Save', *Danas*, 4. septembar 2001. 'Za hram na Vračaru 60 miliona', *Blic*, 4. septembar 2001.

¹⁰⁴ Djindjić: spreman sam na kompromis sa DSS, *Danas*, 18. septembar, 2001.

¹⁰⁵ Ne volim dvostruke igre, *Glas javnosti*, 18. septembar 2001.

¹⁰⁶ Intervju ICG sa liderima DOS-a.

¹⁰⁷ Intervju ICG sa izvorima DOS-a.

¹⁰⁹ Videti izveštaje ICG za Balkan br. 197, *Crna Gora: Odlučivanje za nezavisnost?*, 28 mart 2001, i br. 114, *Crna Gora: Rešavanje zastoja u pogledu nezavisnosti*, 1. avgust, 2001.

tako je oduzela znatni deo autonomije od ranijih Autonomnih provincija Kosova i Vojvodine, kao i od opština. Juna 2000 godine formiran je, pod otkrilem Beogradskog centra za ljudska prava, ugledne beogradske nevladine organizacije, *Nezavisna grupa eksperata* koja je radila na predlogu ustava Srbije. Neki od članova grupe su bliski GSS-u kao: Vojin Dimitrijević predsednik Beogradskog centra i potpredsednik GSS-a, Vladimir Djerić, kasnije savetnik ministra spoljnih poslova Gorana Svilanovića, dok drugi pripadaju bliskom koštuničinom okruženju kao: Slobodan Samardžić, kasnije savetnik predsednika Koštunice i Zorica Radović koštuničina supruga.

Srpski mediji su predlog ove Nezavisne grupe eksperata, često pogrešno interpretirali kao zajedničku platformu DSS-a i GSS-a, pogotovu posle DOS-ovog sastanka u Novom Sadu, na kome se raspravljalo o statusu Vojvodine. Na tom skupu su i DSS i GSS izneli predloge ustavnog rešenja u osnovi sadržanih u nacrtu ustava Srbije stavljenog od strane pomenute Nezavisne grupe eksperata. Čak je i jedna frakcija u DSS-u je izrazila suprostavljanje nacrtu.¹¹⁰

Izgleda da će novi predloženi nacrt ustava uspostaviti sistem po kome će Vojvodina ponovo dobiti najveći deo - ako ne i potpunu - autonomiju koju je uživala po ustavu iz 1974. godine, dok će preostali deo Srbije biti podeljen na šest administrativnih oblasti, koje će imati relativno široku autonomiju. Ova promena odražava nekoliko važnih stvarnosti koje postoje u današnjoj Srbiji. Prvo, regioni su počeli da se izvlače od kontrole centra. Drugo, centar nikada nije bio posebno vešt u pogledu regulisanja i rešavanja svakodnevnih problema rukovođenja izvan Beograda. Treće, geografske oblasti u Srbiji imaju svoje posebne potrebe i zahteve, bilo da je to Sandžak sa svojim brojnim muslimanskim stanovništvom, jug Srbije sa svojim stanovništvom etničkih Albanaca, ili Vojvodina sa svojim srpsko-mađarskim-hrvatskim-rumunskim stanovništvom,¹¹¹ ili gusto pošumljeno srece Šumadije.

Jedna od ključnih novina u novom nacrtu ustava bila bi slabljenje vlasti predsednika Srbije, položaja na kome je sada optužen za sumnju za ratne zločine Milan Milutinović. Sadašnjim ustavom najveća ovlašćenja su data predsedniku. Zbog očigledne nesposobnosti Milutinovića - člana SPS-a i pristalice Miloševića - da efikasno funkcioniše u doba posle Miloševića, položaj predsednika je izgubio svoja formalna ovlašćenja u korist kabineta predsednika vlade. Diskusije koje se odvijaju u DOS-u bi formalno izmenile ovaj položaj i dale mu samo nominalan značaj, time što bi se ojačao položaj predsednika vlade.¹¹²

Uveliko se pretpostavlja kako u okviru DSS-a tako i preostalog dela DOS-a da će se prilikom novih predsedničkih izbora (koji se po statutu moraju održati do kraja 2002. godine) Koštunica kandidovati - i pobediti - za ovaj položaj. DSS smatra da će ovaj položaj omogućiti Koštunici da zadrži visok moralni nivo po pitanjima a da ostane iznad političkih čarki, dok bi imao stvarnu vlast putem kontrole skupštine Srbije preko parlamentarne većine koju će, kako se DSS nada, imati. Ostali članovi DOS-a takođe žele pobedu Koštunice za mesto predsednika, računajući da će parlamentarni blok protiv DSS-a biti dovoljno jak da bi mogao da vlada bez DSS-a, ili da se marginalizuje. Na ovaj način niko se ne može okriviti što će najpopularniji lider u Srbiji biti izmešten na položaj koji će biti uglavnom ceremonijalnog karaktera. Jedini otvoren izazivač Koštuničinih predsedničkih aspiracija bio je Velimir Ilić, nepredvidiv gradonačelnik Čačka. Iako će se Ilić možda kandidovati, nema nikakve sumnje da će Koštunica nadmoćno pobediti u ovakvoj utakmici. Ilić se sve više, isto tako, pridružuje Koštunici u svojim javnim izjavama. U stvarnosti jedini ozbiljan izborni takmac Koštunici bio bi Nebojša Čović, koji nije najavio nameru da se kandiduje za ovaj položaj.¹¹³

F. UDARAC ZA JUGOSLAVIJU?

Savezne institucije Jugoslavije su oslabljene zbog dubokih neslaganja između Srbije i Crne Gore u pogledu identiteta i svrhe njihove zajedničke države. U ovom kontekstu, posledice afere Gavrilović su još više oslabile saveznu vladu, i kao

¹¹⁰ Preuredjenje od tavana do podruma, *Politika*, 4. septembar 2001.

¹¹¹ U druge etničke grupe u Vojvodini spadaju Rusini, Slovaci, Česi, Nemci, Romi i druge manje grupe, od kojih se većina tamo naselila tokom vladavine Hapsburškog carstva.

¹¹² Intervjui ICG sa članovima DOS-a.

¹¹³ Intervjui ICG sa članovima DOS-a.

takve mogu umanjiti mogućnost za rešavanje budućnosti Jugoslavije putem pregovora.

Ironično je da je napadom na DOS na nivou Srbije, Koštunica oslabio DOS i njegovu vladu na saveznom nivou. Nesposobnost DOS-a da izgradi zajedničku platformu poremetila je odnose sa njegovim koalicionim partnerom na saveznom nivou, crnogorskim SNP-om. Većina nedavnih sednica u oba veća Savezne skupštine bila je zaustavljena kako bi se dalo vremena članicama DOS-a da donesu odluku o svojoj budućoj strategiji.¹¹⁴ U trenutku kada se ovo piše, Savezna skupština je paralisana i izgleda da će tako i ostati sve dok partneri DOS-a ne uspeju da izgleda svoje glavne unutrašnje razlike. Ukoliko se pokaže da DOS nije u stanju da postigne unutrašnju saglasnost o ovoj platformi, doći će do raspada vladajuće koalicije sa crnogorskim SNP-om na saveznom nivou. Ovo bi zaista moglo da iznudi nove savezne izbore.¹¹⁵ Imajući u vidu sadašnju situaciju u Crnoj Gori i Srbiji, raspad savezne vlade bi svakako mogao dovesti do kraja savezne jugoslovenske države.

Skoro da sada nema sumnje da će se Koštunica na kraju kandidovati - i pobediti - za položaj predsednika Srbije. Iako još uvek nije objavljen datum novih izbora, Koštunica je otpočeo sa energičnom predizbornom kampanjom još od afere Gavrilović, obilazeći brojne gradove u Srbiji i postavljajući bilborde širom zemlje. Ukoliko bi Koštunica pobedio i dobio položaj predsednika Srbije, njegova zainteresovanost za očuvanje jugoslovenske države mogla bi da se umanjí za račun ojačavanja srpske države. Stoga može doći do konačnog razbijanja Titove Jugoslavije, ne kao što se to obično predviđa putem crnogorskog referenduma za nezavisnost već pre putem odluke Srbije da napusti SRJ, ili zbog raspada razgovora o ustavu.

Ako bi Jugoslavija preživela dok se ne završe ustavne reforme, onda je samo pitanje vremena kada će se konačno raspasti. Za sada, međutim, SRJ će nastaviti da opstaje u političkoj agoniji kao zemlja bez važećeg ustava ili funkcionalne vlade.

¹¹⁴ 'Predrag Bulatović: Nećemo da popunjavamo rupe nesloge u DOS', *Danas*, 8. septembar 2001. 'Sukob DOS i SNP', *Blic*, 8. septembar 2001.

¹¹⁵ 'Križa koalicije DOS-SNP', *Radio B92*, 9. septembar 2001.

G. G-17 KAO MOGUĆI POBEDNIK

Možda će se G-17 pojaviti kao najveći pobednik posle afere Gavrilović, mali ali uticajni skup istaknutih ekonomista i tehnokrata koji uživa veliko poštovanje i popularnost u javnosti.¹¹⁶ U njegove članove spadaju srpski ministar finansija Božidar Đelić koji je obrazovan na Harvardu (stopa popularnosti 40.8 od sto), guverner Narodne banke Mlađan Dinkić (52 od sto stopa popularnosti), i savezni potpredsednik vlade Miroljub Labus (54.7 od sto stopa popularnosti). Pored toga, G-17 je veoma popularan u vodećim krugovima u Beogradu, kako kod reformatora tako i nacionalista, kao i u stranoj diplomatskoj zajednici i međunarodnim finansijskim institucijama.

Tokom čitave afere Gavrilović, članovi G-17 su javno izražavali žaljenje što unutrašnje borbe slabe privredu zemlje, i odstranjuju potencijalne strane donatore, odlažući dugo očekivane reforme time što se politička energija zemlje troši na nevažne stvari. Isto tako su upozoravali da neki elementi - DSS, SPS i SRS - žele da zloupotrebe društvene i ekonomske teškoće u političke svrhe.¹¹⁷ Labus, Dinkić i Đelić zadržavaju visoki profil, susrećući se sa medijima da bi objasnili ekonomske reforme i teške ekonomske odluke, kao što su povećanja cena električne struje i telefonskih usluga. Oni su takođe ugovorili kredit od 30 miliona USD od Svetske banke.¹¹⁸ Ovi postupci su naišli na odobravanje od strane srpske javnosti.¹¹⁹ Članovi i DSS-a i DS-a su potvrdili ICG da očekuju da će G-17 iskoristiti ovu popularnost i pojaviti se kao odlučujući faktor u donošenju odluka na narednim izborima.

Rukovodeća trojka G-17 usredsredila se na potpisivanje bilateralnih sporazuma sa međunarodnim finansijskim i donatorskim institucijama. Mnogi od ovih sporazuma obavezuju SRJ i Srbiju da preduzimaju specifične reformske mere kako bi se kvalifikovale za

¹¹⁶ 'I u padu neprikosnoveni', *NIN*, 30. avgust 2001.

¹¹⁷ 'Mogućnost političke zloupotrebe stanja u zemlji', *Politika*, 5. septembar 2001. 'Vlast da se uozbilji', *Blic*, 5. septembar 2001.

¹¹⁸ 'O'Saliven: jedan od najboljih primera reformi', *Radio B92*, 7. septembar 2001.

¹¹⁹ Poslednje ispitivanje javnog mnjenja u Vojvodini dalo je G-17 stopu odobravanja od preko 50 od sto. (DSS i DS su dobili samo 23 i 13 od sto). 'Novosadanima najbliži G17', *Radio B92*, 19. septembar 2001.

donatorsku pomoć. Ovo u izvesnom smislu deluje kao politika osiguranja kojom bi se obezbedilo da se Srbija i SRJ zadrže na reformski-orijentisanom kursu. Uspeh ovih mera mogao bi zavisiti od toga da SRJ ili Srbija obezbede kvalifikovani tim koji bi uživao poverenje međunarodnih donatora. Zbog toga je G-17 potreban kako DS-u tako i DSS-u, jer u velikom delu ekonomisti G-17 predstavljaju jedini stvaran ekonomski program koji postoji u Srbiji. Drugi članovi DOS-a imaju mnogo manji broj kvalifikovanog osoblja, pa je čak i DSS obezbedio samo jednog kompetentnog ekonomistu. Usled toga je ublažavanje stava DSS-a moglo delimično poticati i zbog naglašavanja ekonomske reforme od strane G-17 tokom čitave afere Gavrilović, što je posramno delovalo i na DSS i DS.

G-17 se nije registrovao kao politička stranka, iako je Predrag Marković, predsednik njegovog političkog saveta, nedavno objavio da će se registrovati kao grupa građana i da će učestvovati na budućim izborima.¹²⁰ Posle narednih izbora, bilo koja politička stranka koja očekuje da osvoji neko ministarsko mesto verovatno će biti prinuđena da to uradi u koaliciji sa G-17. A G-17 - na osnovu svog sastava - trebalo bi da bude u stanju da od svojih koalicionih partnera zahteva vladu eksperata. Ostavljajući aferu Gavrilović po strani, bez obzira ko dobije naredne izbore, Labus, Đelić i Dinkić će verovatno ostati u vladi, uz dodatna nova lica iz G-17.

Glavna slabost sa kojom se suočava G-17 je odsustvo dobre političke mreže podrške i to što se smatraju elitistima. Iako je G-17 pokušao da ovo popravi time što je stvorio nevladinu organizaciju G-17+, ovo nije imalo mnogo efekta. S druge strane, Đinđićeva DS, i pored svih slabosti i nepopularnosti, verovatno ima najefikasniju političku mrežu u zemlji. Imajući u vidu organizacionu slabost G-17, i pretpostavljeno poklapanje interesovanja za političke i ekonomske reforme, nije neverovatno da G-17 sklopi neki savez sa DS-om, GSS-om i SDU za naredne izbore.

H. PRIVREDA KAO SIGURAN GUBITNIK

Produženo političko sporečkanje unutar DOS-a prekrilo je činjenicu da je - nezavisno od Đinđićevih reformatorskih tendencija - došlo do ostvarenja veoma malih ekonomskih ili drugih reformi. Stalne unutrašnje svađe odvuče su srpske političare od preduzimanja bilo kakvih stvarnih zadataka. I pored najboljih nastojanja G-17 i drugih uvažanih ekonomista, kao što su Goran Pitić i Aleksandar Vlahović, skupština se stalno bavila debatama o nevažnim pitanjima na račun većih, hitnijih reformi. Ministri koji se svađaju su prinuđeni da toliko vremena provode u rešavanju sporova i svojoj političkoj zaštiti, da im preostaje veoma malo vremena za svakodnevne poslove rukovođenja. Nigde se ovo toliko ne vidi kao u pravosudnoj i ekonomskoj reformi. Neki strani biznismeni su rekli ICG da ih je afera Gavrilović odvratila od ideje da investiraju u Srbiju sve dok ne dođe do stabilizacije političke situacije.

Cene električne energije, telefonskih usluga, hrane i goriva su dramatično porasle, a u nekim slučajevima čak i za više od 100 od sto od početka godine. Ovo je bilo praćeno samo nominalnim povećavanjem prosečnih zarada. U jednom trenutku bila je ugrožena i stabilnost dinara.¹²¹ Nestabilnost koju je izazvala afera Gavrilović možda je oslabila slučaj Jugoslavije pri ponovnom pregovaranju o njenom dugu sa Pariskim klubom i kreditorima iz Londonskog kluba.¹²² Strane investicije su retke, donatorska pomoć sporije pritiče no što se to očekivalo, a broj štrajkova je sve veći. Zima će dovesti do nestašica električne energije i u grejanju, kao i do produženog rasta cena. Sa pogrošavanjem stanja, populistički ili popularni političari - kao što su Ilić i Koštunica - verovatno će se postaviti tako da iskoriste sve veće društvene tenzije pre narednih izbora.

I. KO KONTROLIŠE ARMIJU?

Čitava kriza je skoro sasvim prekrila odsustvo građanske kontrole nad VJ. Razgovori ICG sa izvorima u VJ ukazuju da je ona još uvek pod kontrolom tvrdokornih, na čelu sa Miloševićem prijateljem generalom Pavkovićem. Ova grupa predstavlja značajnu smetnju da SRJ pristupi

¹²⁰ Intervju MKG sa Predragom Markovićem. 'Vlast da se uozbilji', *Blic*, 5. septembar 2001.

¹²¹ 'Potresi u vladi ugrožavaju dinar', *Blic*, 20. avgust 2001.

¹²² 'Đelić, Sukob u DOS ugrožava pregovore sa svetom', *Danas*, 8. septembar 2001.

NATO-ovom 'Partnerstvu za mir'. Da jugoslovenska vojska bar delimično radi pod nezvaničnim, ličnim komandnim strukturama a ne u okviru ustavne institucione kontrole, snažno se videlo kada je delegacija jugoslovenskog Ministarstva odbrane posetila Banja Luku 16. avgusta. Šef misije bila je šef kabineta Koštunice Ljiljana Nedeljković, koja nema nikakva pravna ovlašćenja nad vojskom.¹²³

Unutar vojske Pavković je zamenio brojne oficire za koje se smatralo da nisu lojalni Koštunici i njegovoj politici. Posle izručivanja Miloševića Hagu, Pavković je smenio čitav gornji ešalon Vazduhoplovstva i vazdušne odbrane, navodno što su dopustili da helikopter koji je prevezio Miloševića napusti zemlju. Nekoliko vojnih stručnjaka u Jugoslaviji su prokomentarisali da je ovaj korak bio ne samo neprofesionalan već i opasan po odbranu zemlje.¹²⁴ Nesumnjivo da je on bio politički motivisan. Jugoslovenski političari i oficiri, kako iz Srbije tako i Crne Gore, primetili su da je vojska izgleda pod ličnom kontrolom predsednika a ne ustavno ovlašćenih organa, kao što su Ministarstvo odbrane i Vrhovni savet odbrane.¹²⁵

IV. POSLEDICE PO REGION

Na regionalnom nivou sadašnji spor u DOS-u nešto malo može predstavljati za Hrvatsku ili izmučenu Makedoniju. Njegov značaj za saveznu Jugoslaviju - uključujući odnose Srbije sa Crnom Gorom - već je ranije pomenut. Spor može takođe potencijalno uticati na događaje u Bosni i Hercegovini, kao i na Kosovu. U zavisnosti od daljih posledica, afera Gavrilović može takođe imati kobne posledice po saradnju sa MS u Hagu.

A. BOSNA I HERCEGOVINA

Na sastanku predsedništva DOS-a održanog 21. avgusta iza zatvorenih vrata u Novom Sadu, jedna od tema diskusije bila je podrška VJ Armiji bosanskih Srba (VRS). Do ovoga je došlo posle nedavnih tvrdnji, koje je uglavnom izneo u ime skupštine Vojvodine Nenad Čanak, da VJ planira vojni udar u Srbiji, zajedno sa armijom Republike Srpske (VRS). Iako nije došlo do udara, tema o vojnim obavezama između dve zemlje počela je da zabrinjava mnoge u DOS-u. U toku sastanka Čanak je ispitivao Koštunicu o ovim odnosima.¹²⁷ Iako je SRJ ponavljano izjavljivala i zvanično sagovornicama sa Zapada da je prestala da pruža finansijsku pomoć VRS, na sastanku je iskrslalo - na veliko iznenađenje mnogih na predsedništvu DOS_a - da se pomoć i dalje pruža u priličnom obimu. Prema nekima od prisutnih, Koštunica je na kraju izjavio da su neke od informacija poverljive i da nisu za diskusiju.¹²⁸

Posle sastanka Čanak je tvrdio da je najmanje 1,400 vojnika VRS i dalje na platnom spisku Beograda, i da VRS i dalje ostaje u okviru komandne strukture VJ. Ovo bi značilo da SRJ direktno krši Dejtonski mirovni sporazum.

Predsedništvo DOS-a nije dalje na sastanku raspravljalo o ovome ili - uz izuzetak Čanka - kasnije u javnosti, verovatno stoga što Đinđićev tabor nije bio voljan da se suprostavlja Koštunici. Dalje veze VJ-VRS će, međutim, i dalje doprinositi da se održava napeta etnička nerešena situacija ohrabrujući istovremeno kriminalne elemente koji

¹²³ 'Svi predsednikovi ljudi', *Vreme*, 25. avgust 2001.

¹²⁴ 'Svi predsednikovi ljudi', *Vreme*, 25. avgust 2001.

¹²⁵ 'Grahovac: uništen ugled VJ', *Fonet*, 11. septembar 2001. 'Vukšić: Koštunica uzeo vojsku pod svoje', *Fonet*, 11. septembar 2001.

¹²⁷ Intervjui ICG sa članovima DOS-a.

¹²⁸ Intervjui ICG sa članovima DOS-a.

u tolikoj meri dominiraju političkim životom u Republici Srpskoj.¹³⁰

B. SARADNJA SA MEĐUNARODNIM HAŠKIM TRIBUNALOM

Jedan od razloga za konflikt između DSS-DS izgleda da je bila želja DSS da kazni ministra pravde Batića i ministra unutrašnjih poslova Mihajlovića za njihov udeo u izručenju Miloševića Hagu. Iako je Koštunica javno podvukao svoju zabrinutost da kriminal i bespravlje vladaju širom zemlje,¹³¹ njegova tvrdnja da je Milošević 'kidnapovan' iz zatvora u Srbiji da bi se izručio Hagu ukazuje da je pravi izvor njegovog neprijateljstva prema dvojici ministara bio njihova saradnja sa Međunarodnim Haškim tribunalom u Hagu.¹³² Nezavisno od izručenja Miloševića, ono što najviše uznemirava DSS su bili napori Mihajlovića da otkrije masovne grobnice i prostoru Beograda i na drugim mestima.¹³³

Koštunica i nekoliko njegovih saveznika po ovom pitanju, uključujući Velimira Ilića i dalje vrše pritisak za uklanjanje Mihajlovića i Batića.¹³⁴ Ukoliko DSS bude kontrolisao srpska ministarstva unutrašnjih poslova i pravde, on bi mogao da iskoristi tehnička pitanja za blokadu efikasne saradnje sa Međunarodnim Haškim tribunalom, izbegavajući time konfrontaciju sa međunarodnom zajednicom. DSS će sasvim verovatno nastaviti da vrši pritisak za uklanjanje i Batića i Mihajlovića, posebno posle nedavne uspešne posete glavnog tužioca Međunarodnog Haškog tribunala Carle Del Ponte Beogradu kada su najavili svoju nameru da nastave sa iskopavanjem masovnih grobnica.¹³⁵

Do izručenja Miloševića došlo je zbog međunarodnih obaveza i finansijskog pritiska. A ipak niti ovaj smeo korak, niti prethodno otkrivanje nekoliko masovnih grobnica nije izazvalo značajnu javnu osudu. Sve ovo deluje još nesrećnije da u trenutku pisanja ovoga nijedna vodeća politička

figura ili stranka nije iskazala spremnost da usmeri srpsko društvo ka priznavanju svog dela odgovornosti za zločine počinjene tokom poslednje decenije. Koštunichino saradnja sa bivšim pristalicama Miloševića kao što je Pavković, kao i njegova konzervativna nacionalistička ideologija, ograničavaju njegovu sposobnost da preuzme ovakvu ulogu.

Ovo će svakako imati posledica po reforme u Srbiji kao i na njenu sposobnost da se pomiri sa svojim susedima u regionu. Imajući u vidu da se od nijedne političke stranke ili koalicije ne može očekivati da natera srpsko društvo da se suoči sa vlastitom odgovornošću za zločine i patnje tokom poslednje decenije, međunarodna zajednica bi trebalo da podržava one grupe u građanskom društvu koje su više u stanju da neguju vrednosti istine i pomirenja. Bez ovakvih vrednosti, proces reformi neće pustiti koren.

C. KOSOVO

Sporovi u DOS-u koji su otkriveni aferom Gavrilović i posledice ovoga mogu takođe uticati na srpsku politiku na Kosovu. DSS je - zajedno sa SPS - najjača politička stranka na severnom Kosovu gde dominiraju Srbi. Njihovi lideri su najodlučniji protivnici UNMIK-ovog nastojanja za prikupljanje poreza i oni su organizovali brojne blokade puteva i demonstracije. Oni se takođe protive UNMIK-ovom izvršavanju vlasti, kao i transakcijama vlasti republike Srbije sa UNMIK-om. Lokalni srpski lideri usloveli su svoje učešće u nastupajućim novembarskim izborima za skupštinu Kosova time što zahtevaju da UNMIK ispuni više uslova koji se, kao što je to svima nadležnima, jasno da se ne mogu ispuniti u sadašnjim uslovima.¹³⁶ Ukoliko DSS uspe da se izbori i preuzme kontrolu nad ključnim ministarstvima u srpskoj vladi od Đinđića, može se očekivati da će se zalagati za 'paralelne strukture' na Kosovu. Ove strukture predstavljaju glavnu prepreku za napore misije UNMIK-a da na Kosovu uvede vladavinu prava.

Mnogi u UNMIK-u dele mišljenje da nedavno uvođenje novog poreza i carinskih propisa - kako u Srbiji tako i u UNMIK-u - sprečava neke od Srba

¹³⁰ Primeri ovog odnosa diskutuju se u 'Demokratija podzemlje', *BHDani*, Archive no.221.

¹³¹ 'DSS neće rušiti vladu', *Politika*, 5. septembar 2001.

¹³² 'Milošević otet iz zatvora', *Blic*, 5. septembar 2001.

¹³³ Intervju ICG sa stranim diplomatom.

¹³⁴ 'Ilić optuživao, ministar policije mu odgovarao', *Blic*, 5. septembar 2001.

¹³⁵ 'Objaviti optužnice', *Blic*, 4. septembar 2001. 'Vlasti obećale saradnju u izručenju Ratka Mladića', *Blic*, 5. septembar 2001.

¹³⁶ Tri glavna uslova sada su: rešavanje svih slučajeva nestalih Srba, obezbeđenje slobode kretanja i puna bezbednost, kao i široka revizija ustavnog okvira za provizornu samoupravu na Kosovu.

na severu Kosova i druge da nastave sa isplativim švajcarskim poslovima sa različitim vrstama robe, uključujući cigarete.¹³⁷ Istovremeno DSS se suprostavlja pokušajima bilo UNMIK-a ili srpske vlade da nameće poreze, carine ili bilo koje druge propise koji bi mogli praviti razliku između Kosova i Srbije. Ovo bi možda pomoglo da se objasni neopravdane optužbe DSS-a protiv srpske vlade i ministra finansija Đelića u vezi šverca cigareta.

Za Đinđića budućnost Kosova u ovom trenutku ne predstavlja problem. On shvata da je to pitanje koje iziskuje dugačak diplomatski rad i rvanje među velikim silama. On je umesto toga odabrao da se posveti sudbini nekih od 1,300 Srba sa Kosova koji su nestali posle jula 1999, za koje se pretpostavlja da su kidnapovani ili ubijeni od strane etničkih Albanaca. Iako je Đinđić dao instrukcije svojim ministarstvima da priznaju administraciju UNMIK-a i da rade na onome što može poboljšati svakodnevni život Srba na Kosovu, on ne želi da ima ništa sa samim UNMIK-om i više voli da se prikaže da se direktno angažuje sa liderima etničkih Albanaca na rešavanju pitanja nestalih osoba. Odluka da prida prioritet ovom pitanju - onome što nailazi na odjek kod prosečnog Srbina - ima za cilj da poveća podršku biračkog tela za DS, koja se uglavnom smatra sumnjivom po nacionalnim pitanjima.

Uticao sadašnjih sporova u DOS-u na Kosovo može velikim delom zavisiti od toga čijoj strani će se priključiti Nebojša Čović. Savezna i republička vlada dale su mu ključnu odgovornost za Kosovo, i on je uspostavio nov zajednički savezno/republički organ koji se zove Jugoslovenski koordinacioni centar za Kosovo i Metohiju. Njegovi članovi su pretežno pristalice Koštunice i sadašnjeg vođstva SPS i DSS na Kosovu, kao što su Zoran Anđelković i Momčilo Trajković. U dodatne članove spadaju pristalice pisca Dobrice Čosića, koji se poštuje u tradionalističkim krugovima kao 'otac nacije'. Treba zapaziti i Branimira Krstića, nacionalističkog autora knjige koja se zalaže za podelu Kosova na osnovu navodnih etničkih i istorijskih principa.¹³⁸

Ukoliko se Čović pridruži Koštunici, Koordinacioni centar će verovatno preuzeti veću

ulogu u stvaranju politike i koordinaciji paralelnih struktura na severu Kosova. Ipak Čovićev nacrt plana za rešavanje problema Kosova, onako kako je iznet na Savetu bezbednosti UN 17. septembra, izgleda da je pre uznemirio DSS nego Đinđićev tabor. Kratka lekcija bi možda bila da u predvidivoj budućnosti nijedna vlada u Beogradu neće biti u stanju da usvoji razumnu politiku za Kosovo bez izazivanja veoma snažne manipulišuće ljutnje srpskih nacionalista.

¹³⁷ Intervjui ICG sa zvaničnicima UNMIK-a.

¹³⁸ 'Pomirivanje prava Srba i Albanaca', *Vreme*, 24. maj 2001.

V. ZAKLJUČAK

U toku afere Gavrilović, predsednik Koštunica jasnije je no ranije otkrio je da je on konzervativni nacionalista koji štiti jezgrove elemente Miloševićeve zaostavštine od pro-reformskog tabora u DOS-u. Time što su iskoristili ubistvo Momira Gavrilovića kao što jesu, Koštunica i DSS oslabili su krhki proces reformi u Srbiji. Ukoliko nastave ovim putem, ovaj proces će zastati i time će se podstaći raspad na brzinu improvizovane Jugoslavije, kao i sve veća regionalna nestabilnost. Mnogi od teško stečenih napredaka koje je ostvarila međunarodna zajednica u Bosni i na Kosovu, a možda isto i u Hrvatskoj, mogli bi da budu ugroženi. Neprijateljstvo između etničkih Albanaca i Srba još više bi se produbilo.

Iako su Vojislav Koštunica i njegova stranka daleko od toga da predstavljaju jedini problem u srpskoj politici, oni trenutno predstavljaju najveću pretnju po dalje reforme. U svojim naporima da podrži pojavu stvarne demokratije u Jugoslaviji, međunarodna zajednica je požurila da prihvati naslednika Slobodana Miloševića. Međutim, osim u pogledu hapšenja i izručenja samog Miloševića, pritisak na Jugoslaviju da se pridržava međunarodnih ciljeva za regionalnu stabilnost i mir uglavnom se zapostavlja.¹⁴⁰ Ukoliko međunarodna zajednica ozbiljno želi da Jugoslavija nastavi putem demokratskih reformi, ona bi trebalo da preispita ulogu predsednika Koštunice, kao i platformu i stavove njegove stranke po ključnim pitanjima kao što su ekonomska reforma, pravosudna reforma, saradnja sa Međunarodnim Haškim tribunalom, podrška Republici Srpskoj i njenoj vojsci, podrška 'paralelnim strukturama' koje vode Srbi na severnom Kosovu, efikasno funkcionisanje savezne države i ulogu VJ u političkom životu.

Tada bi trebalo da ponovo preispita svoje opcije za vršenje pritiska na predsednika Koštunicu da se usmeri u pozitivnom pravcu, a posebno po sledećim pitanjima: da ukloni generala Pavkovića sa njegovog položaja načelnika VJ: da utiče da DSS ponovo uđe u vladu Srbije, da pomogne da se očuva koalicija DOS-a bar najmanje do sredine iduće godine, da odloži izbore u Srbiji bar do kraja jeseni 2002. (jer će verovatno bar toliko dugo biti

potrebno da se otpočinu reforme), da javno izrazi podršku za saradnju sa Međunarodnim Haškim tribunalom: da iskoristi svoj prestiž u saveznoj vladi kako bi se usvojio zakon o saradnji sa Međunarodnim Haškim tribunalom: da zauzme neopoziv javni stav u pogledu podržavanja teških ekonomskih, socijalnih i pravosudnih reformi koje zahtevaju međunarodni donatori a koji su očajnički potrebni Srbiji (ako to ne učini međunarodni donatori bi trebalo da sva plaćanja u vidu pomoći upute direktno republičkim vladama Srbije i Crne Gore, zaobilazeći savezne strukture). Međunarodna zajednica bi trebalo takođe da privoli i premijera Đinđića i predsednika Koštunicu da se distanciraju od pojedinaca koji su bili povezani sa Miloševićevim režimom.

Međunarodna zajednica bi trebalo takođe da podržava poziv DSS-a za većom transparentnošću i polaganjem računa od strane srpske vlade, a da se suprostavi naporima te stranke da poništi značajnu dobit zbog suzbijanja šverca cigaretama i naftom u ovom regionu.

Najzad, međunarodna zajednica ne bi trebalo da pretpostavlja da će bilo koja politička stranka ili koalicija biti u stanju da obezbedi efikasne protivotrove za otrov nacionalističkog ekstremizma koji još uvek hara kroz politički i društveni život Srbije. Iako je DSS dovoljno popularna da bi mogla da pokuša da uđe u prevaspitavanje javnosti ali da ne vidi potrebu da to učini, drugim strankama nedostaje snaga ili hrabrost da se izlože riziku da izgube javnu podršku time što bi se otvoreno založili za teške vrednosti istine i pomirenja. Prema tome, međunarodna zajednica bi trebalo da identifikuje i da snažno podržava one grupe u građanskom društvu koje mogu da povedu na put prosvetljenja javne svesti.

Beograd/Brisel, 21 Septembar 2001

¹⁴⁰ Videti izveštaj br. 112 ICG za Balkan, *Pravična razmena: Pomoć Jugoslaviji za regionalnu stabilnost*, 15. juni 2001.

APPENDIX A

ABOUT THE INTERNATIONAL CRISIS GROUP

Međunarodna krizna grupa (*International Crisis Group* – ICG) je privatna, multinacionalna organizacija čiji je cilj jačanje sposobnosti međunarodne zajednice da predvidi, razumije i djeluje tako da spriječi i ograniči sukobe.

Pristup ICG-a zasniva se na istraživanjima na terenu. Timovi političkih analitičara, koji se nalaze na terenu u zemljama u kojima postoji opasnost konflikta, prikupljaju informacije iz velikog broja izvora, utvrđuju stanje u zemlji te izrađuju redovne analitičke izvještaje koji sadrže praktične preporuke za glavne faktore koji donose odluke na međunarodnom nivou.

Izvještaji ICG-a imaju široku distribuciju u ministarstvima vanjskih poslova i međunarodnim organizacijama a istovremeno su generalno dostupni na internet stranici ove organizacije, www.crisisweb.org. ICG tijesno saraduje sa vladama i onima koji imaju uticaj na njih, uključujući i medije, kako bi skrenula pažnju na svoju analizu krize te izgradila podršku za svoje preporuke. Upravni odbor ICG-a – u kome se nalaze istaknute ličnosti iz oblasti politike, diplomatije, poslovnog svijeta i medija – i sam direktno pomaže da se najvišim odlučujućim faktorima iz cijelog svijeta ukaže na izvještaje i preporuke ICG-a. Predsjedavajući Međunarodne krizne grupe je bivši finski predsjednik Martti Ahtisaari, a od januara 2001. bivši ministar vanjskih poslova Australije, Gareth Evans, je predsjednik i generalni direktor ove organizacije.

Međunarodna centrala ICG-a je u Briselu, sa predstavništvima u Washingtonu, New Yorku i Parizu. Organizacija trenutno ima ili planira projekte u devetnaest kriznih zemalja i regija na svim kontinentima: Alžir, Burundi, Ruanda, Demokratska Republika Kongo, Siera Leone, Sudan i Zimbabve u Africi; Burma/Mijanmar, Indonezija, Kirgistan, Tadžikistan, i Uzbekistan u Aziji; Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija u Evropi; te Kolumbija u Južnoj Americi.

Međunarodna krizna grupa sredstva prikuplja od vlada, dobrotvornih organizacija, preduzeća i pojedinačnih donatora. Sredstva za njeno finansiranje trenutno obezbjeđuju vlade sljedećih zemalja: Australije, Kanade, Danske, Finske, Francuske, Njemačke, Irske, Japana, Luksemburga, Holandije, Norveške, Republikea Kine (Tajvan), Švedske, Švicarske te Velike Britanije. Među fondacijama i donatorima iz privatnog sektora nalaze se Ansary fondacija, Fondacija Williama i Flore Hewlett, Fondacija Charlesa Stewarda Motta, Institut za otvorena društva, Ploughshares fond, Sasakawa fondacija, Smith Richardson fondacija, Ford fondacija i Institut za mir Sjedinjenih američkih država.

Juli 2001

APPENDIX B

ICG REPORTS AND BRIEFING PAPERS*

AFRICA

ALGERIA

Algeria: The Press in Crisis, Africa Report N°8, 11 January 1999

Algérie: La Crise de la Presse, Africa Report N°8, 11 January 1999

The People's National Assembly, Africa Report N°10, 16 February 1999

Assemblée Populaire Nationale: 18 Mois de Législature, Africa Report N°10 16 February 1999

Elections Présidentielles en Algérie: Les Enjeux et les Perspectives, Africa Report N°12, 13 April 1999

The Algerian Crisis: Not Over Yet, Africa Report N°24, 20 October 2000

La Crise Algérienne n'est pas finie, Africa Report N°24, 20 October 2000

La concorde civile : Une initiative de paix manquée, Africa Report N°24, 9 July 2001

BURUNDI

Burundi: Internal and Regional Implications of the Suspension of Sanctions, Africa Report N°14, 27 April 1999

Le Burundi Après La Suspension de L'Embargo: Aspects Internes et Régionaux, Africa Report N°14, 27 April 1999

Quelles Conditions pour la reprise de la Coopération au Burundi? Africa Report N°13, 27 April 1999

Proposals for the Resumption of Bilateral and Multilateral Cooperation, Africa Report N°13, 27 April 1999

Burundian Refugees in Tanzania: The Key Factor in the Burundi Peace Process, Africa Report N°19, 30 November 1999

L'Effet Mandela: Evaluation et Perspectives du Processus de Paix Burundais, Africa Report N°20, 18 April 2000

The Mandela Effect: Evaluation and Perspectives of the Peace Process in Burundi, Africa Report N°20, 18 April 2000

Unblocking Burundi's Peace Process: Political Parties, Political Prisoners and Freedom of the Press, Africa Briefing, 22 June 2000

Burundi: Les Enjeux du Débat. Partis Politiques, Liberté de la Presse et Prisonniers Politiques, Africa Report N°23, 12 July 2000

Burundi: The Issues at Stake. Political Parties, Freedom of the Press and Political Prisoners, Africa Report N° 23, 12 July 2000

Burundi Peace Process: Tough Challenges Ahead, Africa Briefing, 27 August 2000

Burundi: Ni guerre ni paix, Africa Report N° 25, 1 December 2000

Burundi: sortir de l'impasse. L'urgence d'un nouveau cadre de négociations, Africa Report N°29, 14 May 2001

Burundi: Breaking the Deadlock, The Urgent Need for a New Negotiating Framework, Africa Report N° 29, 14 May 2001

Burundi: Cent jours pour retrouver le chemin de la paix, Africa Report N°33, 14 August 2001

DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO

How Kabila Lost His Way, DRC Report N°3, Africa Report N°16, 21 May 1999

Africa's Seven Nation War, DRC Report N°4, Africa Report N°17, 21 May 1999

The Agreement on a Cease-Fire in the Democratic Republic of Congo, Africa Report N°18, 20 August 1999

Kinshasa sous Kabila, à la veille du dialogue national, Africa Report N°19, 21 September 1999

Scramble for the Congo: Anatomy of an Ugly War, Africa Report N° 26, 20 December 2000

From Kabila to Kabila: Prospects for Peace in the Congo, Africa Report N°27, 16 March 2001

Disarmament in the Congo: Investing in Conflict Prevention, Africa Briefing, 12 June 2001

RWANDA

Five Years after the Genocide: Justice in Question, Africa Report N°11, 7 April 1999

Cinq Ans Après le Génocide au Rwanda: La Justice en Question, Africa Report N°11, 7 April 1999

Uganda and Rwanda: Friends or Enemies? Africa Report N°15, 4 May 2000

Tribunal pénal international pour le Rwanda: l'urgence de juger, Africa Report N°30, 7 June 2001

SIERRA LEONE

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy, Africa Report N° 28, 11 April 2001

ZIMBABWE

Zimbabwe: At the Crossroads, Africa Report N°22, 10 July 2000

Zimbabwe: Three Months after the Elections, Africa Briefing, 25 September 2000

Zimbabwe in Crisis: Finding a way Forward, Africa Report N°32, 13 July 2001

* Released since January 1999

ASIA

BURMA/MYANMAR

Burma/Myanmar: How Strong is the Military Regime?, Asia Report N° 11, 21 December 2000

INDONESIA

Indonesia: Keeping the Military Under Control, Asia Report N°9, 5 September 2000

Aceh: Escalating Tension, Asia Briefing, 7 December 2000

Indonesia: Overcoming Murder and Chaos in Maluku, Asia Report N° 10, 19 December 2000

Indonesia: Impunity Versus Accountability for Gross Human Rights Violations, Asia Report N°12, 2 February 2001

Indonesia: National Police Reform, Asia Report N°13, 20 February 2001

Indonesia's Presidential Crisis, Indonesia Briefing, 21 February 2001

Bad Debt: The Politics of Financial Reform in Indonesia, Asia Report N° 15, 13 March 2001

Indonesia's Presidential Crisis: The Second Round, Indonesia Briefing, 21 May 2001

Aceh: Why Military Force Won't Bring Lasting Peace, Asia Report N° 17, 12 June 2001

Aceh: Can Autonomy Stem the Conflict? ICG Asia Report No 18, 27 June 2001

Communal Violence in Indonesia: Lessons from Kalimantan, ICG Asia Report No 19, 27 June 2001

Indonesia-U.S. Military Ties: Asia Briefing, 18 July 2001

The Megawati Presidency, Indonesia Briefing, 10 September 2001

Indonesia: Ending Repression in Irian Jaya: ICG Asia Report N° 23, 20 September 2001

CAMBODIA

Back from the Brink, Asia Report N°4, 26 January 1999

Cambodia: The Elusive Peace Dividend, Asia Report N°8, 11 August 2000

CENTRAL ASIA

Central Asia: Crisis Conditions in Three States, Asia Report N°7, 7 August 2000

Recent Violence in Central Asia: Causes and Consequences, Central Asia Briefing, 18 October 2000

Islamist Mobilisation and Regional Security, Asia Report N°14, 1 March 2001

Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest, Asia Report N°16, 8 June 2001

Central Asia: Fault Lines in the Security Map, Asia Report N° 20, 4 July 2001

Central Asia: Uzbekistan at Ten – Repression and Instability, Asia Report N°21, 21 August 2001

Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the Island of Democracy, Asia Report N°22, 28 August 2001

BALKANS

ALBANIA

The State of Albania, Balkans Report N°54, 6 January 1999

Albania Briefing: The Refugee Crisis, 11 May 1999

Albania: State of the Nation, Balkans Report N°87, 1 March 2000

Albania Briefing: Albania's Local Elections, A test of Stability and Democracy, 25 August 2000

Albania: The State of the Nation 2001, Balkans report N°111, 25 May 2001

Albania Briefing: Albania's Parliamentary Elections 2001, 23 August 2001

BOSNIA

Brcko: A Comprehensive Solution, Balkans Report N° 55, 8 February 1999

Breaking the Mould: Electoral Reform in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N° 56, 4 March 1999

Republika Srpska: Poplacen, Brcko and Kosovo – Three Crises and Out? Balkans Report N°62, 6 April 1999

Why Will No-one Invest in Bosnia and Herzegovina? Balkans Report N°64, 21 April 1999

Republika Srpska in the Post-Kosovo Era: Collateral Damage and Transformation,

Balkans Report N°71, 5 July 1999

Rule over Law: Obstacles to the Development of an Independent Judiciary in Bosnia and Herzegovina, Balkans Report N°72, 5 July 1999

Balkans Briefing: Stability Pact Summit, 27 July 1999

Preventing Minority Return in Bosnia and Herzegovina: The Anatomy of Hate and Fear, Balkans Report N°73, 2 August 1999

Is Dayton Failing? Policy Options and Perspectives Four Years After, Balkans Report N°80, 28 October 1999

Rule of Law in Public Administration: Confusion and Discrimination in a Post Communist Bureaucracy, Balkans Report N°84, 15 December 1999

Denied Justice: Individuals Lost in a Legal Maze, Balkans Report N°86, 23 February 2000

European Vs. Bosnian Human Rights Standards, Handbook Overview, 14 April 2000

Reunifying Mostar: Opportunities for Progress, Balkans Report N°90, 19 April 2000

Bosnia's Municipal Elections 2000: Winners and Losers, Balkans Report N°91, 28 April 2000

Bosnia's Refugee Logjam Breaks: Is the International Community Ready? Balkans Report N°95, 31 May 2000

War Criminals in Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°103, 02 November 2000

Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles, Balkans Report N°104, 18 December 2000

Turning Strife to Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina, Balkans Report N° 106, 15 March 2001

No Early Exit: NATO's Continuing Challenge in Bosnia, Balkans Report N°110, 22 May 2001

Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open For Business; Balkans Report N° 115, 7 August 2001

KOSOVO

Unifying the Kosovar Factions: The Way Forward, Balkans Report N°58, 12 March 1999

Kosovo: The Road to Peace, Balkans Report N°59, 12 March 1999

Kosovo Briefing: Atrocities in Kosovo Must be Stopped, 29 March 1999

Kosovo Briefing: The Refugee Crisis, 2 April 1999

Kosovo: Let's Learn from Bosnia, Balkans Report N°66, 17 May 1999

The New Kosovo Protectorate, Balkans report N°69, 20 June 1999

Kosovo Briefing: Who Will Lead the Kosovo Albanians Now? 28 June 1999

The Policing Gap: Law and Order in the New Kosovo, Balkans Report N°74, 6 August 1999

Who's Who in Kosovo, Balkans Report N°76, 31 August 1999

Waiting for UNMIK: Local Administration in Kosovo, Balkans Report N°79, 18 October 1999

Violence in Kosovo: Who's Killing Whom? Balkans Report N°78, 2 November 1999

Trepca: Making Sense of the Labyrinth, Balkans Report N°82, 26 November 1999

Starting From Scratch in Kosovo: The Honeymoon is Over, Balkans Report N°83, 10 December 1999

Kosovo Albanians in Serbian Prisons: Kosovo's Unfinished Business, Balkans Report N°85, 26 January 2000

What Happened to the KLA?, Balkans Report N°88, 3 March 2000

Kosovo's Linchpin: Overcoming Division in Mitrovica, Balkans Report N°96, 31 May 2000

Reality Demands: Documenting Violations of International Humanitarian Law in Kosovo 1999, 27 June 2000

Elections in Kosovo: Moving toward Democracy? Balkans Report N°97, 7 July 2000

Kosovo Report Card, Balkans Report N°100, 28 August 2000

Reaction in Kosovo to Kostunica's Victory, Balkans Briefing, 10 October 2000

Religion in Kosovo, Balkans Report N°105, 31 January 2001

MACEDONIA

Challenges and Choices for the New Government, Balkans Report N°60, 29 March 1999

Toward Destabilisation? Balkans Report N°67, 21 May 1999

Macedonia Briefing: Government Holds Together, Eyes Fixed on Upcoming Presidential Poll, 11 June 1999

Macedonia Briefing: Update of Recent Political Developments, 14 June 1999

Macedonia: Gearing up for Presidential Elections, Balkans Report N°77, 18 October 1999

Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf, Balkans Report N°98, 2 August 2000

Macedonia government expects setback in local elections, Briefing Paper, 4 September 2000

The Macedonian Question: Reform or Rebellion, Balkans Report N°109, 5 April 2001

Macedonia: The Last Chance for Peace, Balkans Report N° 113, 20 June 2001

Macedonia: Still Sliding, Balkans Briefing, 27 July 2001

Macedonia: War on Hold, Balkans Briefing, 15 August 2001

Macedonia: Filling the Security Vacuum, Balkans Briefing, 8 September 2001

MONTENEGRO

Montenegro Briefing: Milosevic to Move on Montenegro, 23 April 1999

Montenegro Briefing: Calm Before the Storm, 19 August 1999

Montenegro: In the Shadow of the Volcano, Balkans Report N°89, 21 March 2000

Montenegro's Socialist People's Party: A Loyal Opposition?, Balkans Report N°92, 28 April 2000

Montenegro's Local Elections: Testing the National Temperature, Background Briefing, 26 May 2000

Montenegro's Local Elections: More of the Same, Briefing Paper, 23 June 2000

Montenegro: Which way Next? Balkans Briefing, 30 November 2000

Montenegro: Settling for Independence? Balkans Report N°107, 28 March 2001

Montenegro: Time to Decide, Balkans Briefing, 18 April 2001

Montenegro: Resolving the Independence Deadlock, Balkans Report N°114, 1 August 2001

SERBIA

Sidelining Slobodan: Getting Rid of Europe's Last Dictator, Balkans Report N°57, 15 March 1999

Milosevic's Aims in War and Diplomacy, Balkans Report N°65, 11 May 1999

Yugoslavia Briefing: Wanted for War Crimes, 1 June 1999

Back to the Future: Milosevic Prepares for Life After Kosovo, Balkans Report N°70, 28 June 1999

Transforming Serbia: The Key to Long-Term Balkan Stability, Balkans Report N°75, 10 August 1999

Serbia's Embattled Opposition, Balkans Report N°94, 30 May 2000

Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop, Balkans Report N°93, 5 June 2000

Serbia: The Milosevic Regime on the Eve of the September Elections, Balkans Report N°99, 17 August 2000

Current Legal Status of the Republic of Yugoslavia (FRY) and of Serbia and Montenegro, Balkans Report N°101, 19 September 2000

Yugoslavia's Presidential Election: The Serbian People's Moment of Truth, Balkans Report N°102, 19 September 2000

Federal Republic of Yugoslavia Sanctions Briefing, Balkans Briefing, 10 October 2000

Serbia on the Eve of the December Elections, Balkans Briefing, 20 December 2000

A Fair Exchange: Aid to Yugoslavia for regional Stability, Balkans Report N° 112, 15 June 2001

Peace in Presevo: Quick Fix or Long-Term Solution?, Balkans Report N°116, 10 August 2001

REGIONAL REPORTS

War in the Balkans, Balkans Report N°61, 19 April 1999

Balkan Refugee Crisis, Balkans Report N°68, 1 June 1999

Balkans Briefing: Stability Pact Summit, 27 July 1999

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace, Balkans report N°108, 26 April 2001

Milosevic in the Hague: What it Means for Yugoslavia and the Region, Balkans Briefing Paper, 6 July 2001

ISSUES REPORTS

HIV/AIDS as a Security Issue, ICG Issues Report N° 1, 19 June 2001

Eu Crisis Response Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, ICG Issues Report N° 2, 26 June 2001

The European Humanitarian Aid Office (ECHO): Crisis Response in the Grey Lane, ICG Briefing Paper, 26 June 2001

APPENDIX C

ICG BOARD OF TRUSTEES

Martti Ahtisaari, Chairman

Former President of Finland

Stephen Solarz, Vice-Chairman

Former U.S. Congressman

Gareth Evans, President

Former Foreign Minister of Australia

Morton Abramowitz

Former U.S. Assistant Secretary of State; former U.S. Ambassador to Turkey

Kenneth Adelman

Former U.S. Ambassador and Deputy Permanent Representative to the UN

Richard Allen

Former Head of U.S. National Security Council and National Security Advisor

Hushang Ansary

Former Iranian Minister and Ambassador; Chairman, Parman Group, Houston

Louise Arbour

Supreme Court Judge, Canada;

Former Chief Prosecutor, International Criminal Tribunal for former Yugoslavia

Oscar Arias Sanchez

Former President of Costa Rica; Nobel Peace Prize, 1987

Ersin Arioglu

Chairman, Yapi Merkezi

Paddy Ashdown

Former Leader of the Liberal Democrats, United Kingdom

Zainab Bangura

Director, Campaign for Good Governance, Sierra Leone

Alan Blinken

Former U.S. Ambassador to Belgium

Emma Bonino

Member of the European Parliament; former European Commissioner

Maria Livanos Cattau

Secretary-General, International Chamber of Commerce

Eugene Chien

Deputy Secretary General to the President, Taiwan

Wesley Clark

Former NATO Supreme Allied Commander, Europe

Jacques Delors

Former President of the European Commission

Uffe Ellemann-Jensen

Former Foreign Minister of Denmark

Gernot Erler

Vice-President, Social Democratic Party, German Bundestag

Mark Eyskens

Former Prime Minister of Belgium

Yoichi Funabashi

Journalist and author

Bronislaw Geremek

Former Foreign Minister of Poland

I.K.Gujral

Former Prime Minister of India

Han Sung-Joo

Former Foreign Minister of Korea

El Hassan bin Talal

Chairman, Arab Thought Forum

Marianne Heiberg

Senior Researcher, Norwegian Institute of International Affairs

Elliott F Kulick

Chairman, Pegasus International

Joanne Leedom-Ackerman

Novelist and journalist

Todung Mulya Lubis

Human rights lawyer and author

Allan J MacEachen

Former Deputy Prime Minister of Canada

Barbara McDougall

Former Secretary of State for External Affairs, Canada

Matthew McHugh

Counsellor to the President, The World Bank

Mo Mowlam

Former British Secretary of State for Northern Ireland

Christine Ockrent

Journalist

Timothy Ong

Chairman, Asia Inc magazine

Wayne Owens

President, Center for Middle East Peace and Economic Co-operation

Cyril Ramaphosa

Former Secretary-General, African National Congress; Chairman, New Africa Investments Ltd

Fidel Ramos

Former President of the Philippines

Michel Rocard

Member of the European Parliament; former Prime Minister of France

Volker Ruhe

Vice-President, Christian Democrats, German Bundestag; former German Defence Minister

Mohamed Sahnoun

Special Adviser to the United Nations Secretary-General

William Shawcross

Journalist and author

Michael Sohlman

Executive Director of the Nobel Foundation

George Soros

Chairman, Open Society Institute

Eduardo Stein

Former Foreign Minister of Guatemala

Pär Stenbäck

Former Minister of Foreign Affairs, Finland

Thorvald Stoltenberg

Former Minister of Foreign Affairs, Norway

William O Taylor

Chairman Emeritus, The Boston Globe

Ed van Thijn

Former Minister of Interior, The Netherlands; former Mayor of Amsterdam

Simone Veil

Former Member of the European Parliament; former Minister for Health, France

Shirley Williams

Former British Secretary of State for Education and Science; Member House of Lords

Grigory Yavlinsky

Member of the Russian Duma

Mortimer Zuckerman

Chairman and Editor-in-Chief, US News and World Report